

Povijesni nastanak Europske unije i proces RH njenom pristupanju

Furdi, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:727119>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
OPATIJA

KATARINA FURDI

**Povijesni nastanak Europske unije i proces RH njenom
pristupanju**
**The historical establishment of the European Union and the
Croatian process of joining it**

Završni rad

Zabok, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
OPATIJA

Katarina Furdi

**Povijesni nastanak Europske unije i proces RH njenom
pristupanju**

**The historical establishment of the European Union and the
Croatian process of joining it**

Završni rad

Kolegij: Ekonomika Europe

Mentor: Dr. sc. Marija Ivaniš, izv.prof.

Studentica: Katarina Furdi

Matični broj: 24906/19

Smjer: Menadžment u turizmu

Zabok, 2024.

Sadržaj

SAŽETAK	1
1. UVOD	2
1.1. Problem, predmet i objekti istraživanja	3
1.2. Svrha, ciljevi i znanstvene metode istraživanja	3
1.3. Ocjena dosadašnjih istraživanja.....	3
1.4. Znanstvena hipoteza i pomoćne hipoteze	3
1.5. Struktura rada.....	4
2. GENEZA EUROPSKE UNIJE (EU)	4
2.1. Povijesni nastanak EU.....	5
2.1.2. PRVI KORACI PREMA INTEGRACIJI (1945.-1958.)	5
2.1.2.1. Stanje u Europi nakon Drugog svjetskog rata.....	6
2.1.2.2. Marshallov plan: prvi propali pokušaj	6
2.1.2.3. Vijeće Europe: drugi propali pokušaj.....	7
2.1.2.3. Monetov plan.....	8
2.2. EUROPSKA ZAJEDNICA ZA UGLJEN I ČELIK	9
2.2.1. Plevenov plan.....	10
2.2.2. Europska politička zajednica	10
2.2.3. Konferencija u Messini i Rimski ugovor	10
2.2.4. Drugi korak prema integraciji (1958. - 1986.).....	11
2.2.4.1. Europska ekonomska zajednica.....	11
2.2.4.2. Zajedničko tržište	12
2.3. OD ZAJEDNICE DO UNIJE (1992. – 1999.)	12
2.3.1. Ugovor iz Maastrichta.....	13
2.3.2. EU dobiva tri nove članice.....	13
2.3.3. Rađanje zajedničke valute – Euro	13
3. INSTITUCIJSKI OKVIR EUROPSKE UNIJE (EU)	14
3.1. Općenito o institucijama Europske unije	15
3.1.1. Europski parlament	15
3.1.2. Vijeće Europske unije	16
3.1.3. Europska komisija	17
3.1.4. Sud Europske unije (SEU).....	17
3.1.4.1. Europsko Vijeće	18
3.1.4.2. Europska središnja banka.....	18
3.1.4.3. Europski revizorski sud.....	19
3.1.4.4. Predsjednik Europske komisije.....	20
3.1.4.5. Predsjednik Europskog vijeća	21
3.1.5. Europski ombudsman	21
3.2. INSTITUCIJE EUROPSKE UNIJE	22
3.2.1. Europska investicijska banka (EIB).....	22
3.2.1.1. Europska banka za obnovu i razvoj	23
3.2.1.2. Odbor regija.....	23
3.2.2. Europski ekonomski i socijalni odbor	24
3.2.3. MINISTARSTVO VANJSKIH I EUROPSKIH POSLOVA	24
3.3. VREMESNKI REDOSLIJED PRISTUPANJA DRŽAVA U EUROPSKOJ UNIJI	25
3.3.1. Zemlje koje su pristupile EU 1957.	25
3.3.2. Zemlje koje su pristupile EU 1973.	26

3.3.2.1. Pristupanje EU 1981. – Grčka i 1986.....	27
3.3.2.2. Zemlje koje su pristupile 1995.....	29
3.3.2.3. ZEMLJE KOJE SU PRISTUPILE 2004.....	29
3.3.3. Zemlje koje su pristupile EU 2007.....	30
3.4. PRISTUPANJE HRVATSKE EU 2013.....	30
3.4.1. Države kandidatkinje za pristupanje EU.....	31
3.3.2.1. Sankcije Austriji od strane EU 2000.....	31
3.4.1.2. Izlazak Velike Britanije iz Europske unije – BREXIT	32
3.4.2. Prednosti i nedostaci za Veliku Britaniju nakon izlaska iz EU.....	32
4. HRVATSKI PUT PREMA EU	33
4.1. Kriteriji za članstvo	33
4.1.2. Pregovori o pristupanju.....	34
4.1.3. Kronologija pregovora	35
4.1.4. Prvo i drugo izvješće o napretku	36
4.1.5. Treće i četvrto izvješće o napretku	36
4.1.6. Peto izvješće o napretku.....	37
4.1.7. Mišljenje građana nakon pristupanja EU.....	37
4.1.8. Prednosti i nedostaci za Hrvatsku	37
5. ZAKLJUČAK	40
LITERATURA	41

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

**IZJAVA STUDENTA - AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG/DOKTORSKOG
RADA**

Katarina Furdi

24906/19

Izjavljujem da kao student - autor Završnog rada dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja **otvorenog** pristupa *završnim / diplomskim / doktorskim radovima* trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog Završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije **CC BY** Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

Opatija, srpanj 2024.

Student - autor:

Katarina Furdi
(potpis)

SAŽETAK

Europska unija danas ima izrazito značajnu ekonomsku, socijalnu, gospodarsku, političku i društvenu funkciju. Europska unija se sastoji od 27 država, koje danas zajedno obuhvaćaju većinu europskog kontinenta. Međutim, kako bi mogli razumijeti Europsku uniju danas moramo pogledati na njenu povijest, kako se ona razvijala i kako su njene institucije dobivale na značenju. Stoga predmet rada je geneza Europske unije, njen povijesni razvoj, institucije koje je vode, te i samo pripajanje Hrvatske Europskoj uniji. Hrvatska je morala proći dugi i naporan put da postane jedna od članica Europske unije, da bude prepoznata svuda u svijetu. Sve države članice imaju zajedničke ciljeve i vrijednosti koje promiču u svojim državama. Također, imaju zajednička temeljna ljudska prava: poštivanje ljudskog dostojanstva, poštivanje prava manjina, sloboda, demokracija, jednakost spolova i vladavina prava. Uz to građani imaju zajedničku himnu, zastavu i slogan, te EU ima čak 24 službena jezika.

Ključne riječi: Europska unija, Republika Hrvatska, članice EU, pristupanje u EU

1. Uvod

Kada je riječ o europskom integriranju, važno je poznavanje povijesnog slijeda važnijih događaja koji su bili presudni za stvaranje današnje Europske unije. Europska unije je može se reći najznačajniji oblik poslijeratnog europskog integriranja. Drugim riječima poznavanjem i razumijevanjem europske integracije moguće je shvatiti sve ono pozitivno što je Europska unije donijela, ne samo Europi, veći i ostatku svijeta, te i sve njene manjkavosti.

Nakon Drugog svjetskog rata započeo je jedan nepoznati oblik povezivanja i suradnje država Europe, nazvan „integracija“. Jedan od važnijih značajki je taj da europsko integriranje predstavlja kontinuirani proces, koji nije završen, već se samo nastavlja i u budućnosti.

Europsko integriranje se kroz povijest dijeli u nekoliko razdoblja. Od financijske pomoći SAD-a zapadnim državama Europe, stvaranje EEZ. Uspostavljanje zajedničkog tržišta, proširenje i na druge države Europe, Lisabonski ugovor i za Hrvatsku vrlo važno pristupanje Hrvatske Europskoj uniji.

Za Hrvatsku je to bio veliki korak prema razvoju i konačan uspjeh nakon godina truda i rada. Međunarodno priznanje Hrvatske kao suverene i nezavisne države 15. siječnja 1992. označavao je važan trenutak razvoja diplomatskih odnosa Hrvatske i EU. Daljnji razvoj Hrvatske integracije se dogodio 21. veljače 2003. kada je Hrvatska podnijela zahtjev za članstvo. Nakon čega je Europska komisija uručila Hrvatskoj upitnik sa 4 560 pitanja. Hrvatska je odgovore na upitnik uručila u listopadu 2003., nakon čega je Europska komisija donijela pozitivno mišljenje o zahtjevu za punopravnim članstvom EU-a. Europska komisija je zatim predložila otvaranje pristupnih pregovora, a posebno se vodio račun oko Solunskog programa za zapadni Balkan: Kretanje prema europskoj integraciji („Thessaloniki Agenda for the Western Balkans: Moving toward European Integration“) iz lipnja 2003. Njome se određuje kako budućnost integracije država Zapadnog Balkana u europske tokove, ovisi o pojedinačnim naporima svake pojedine države prilikom reformiranja vlastitih sustava, na putu ispunjavanja Kopenhagenskih kriterija.

Najviši oblik integracije unutar EU-a je uvođenje zajedničke valute eura. Hrvatska je uvela euro 1. siječnja 2023. godine i tako postigla najviši oblik integracije. Hrvatska je 20 država članica koja koristi euro.

1.1. Problem, predmet i objekti istraživanja

U današnje vrijeme EU se susreće sa brojnim izazovima na koje se traži adekvatan odgovor od EU. Jedni od većih izazova na koje EU odgovara su ratni sukobi, migracije, pomoć zemljama nakon razornog potresa, rješavanje globalne krize povezane s hranom i dr. Kako bi se svi ti specifični izazovi mogli barem donekle riješiti za to su zadužene institucije EU, što u navedenom kontekstu predstavlja problem istraživanja u ovome radu. EU ima vrlo razvijen, ali i složen sustav institucija koji su se s godinama razvijali i nadograđivali, a potonje upravo predstavlja predmet istraživanja. Objekti istraživanja su sljedeći: Europska unija, Republika Hrvatska, članice EU, pristupanje u EU.

1.2. Svrha, ciljevi i znanstvene metode istraživanja

Budući da živimo u Europi, te smo od svoje samostalnosti težili pripajanju EU, mnogi građani danas ne znaju mnogo o nastanku EU i kako ona danas zapravo ima veliko značenje ne samo u Europi, već i u svijetu. Svrha istraživanja je pobliže prikazati kako se EU razvijala i koje prepreke je nadilazila na putu prema svojem razvoju. Sama ideja je proizašla nakon Drugog svjetskog rata koji je prouzrokovao izrazito mnogo žrtava, te sam cilj je bio ujediniti narode Europe koji su toliko dugo međusobno ratovali. Temeljni cilj ovog istraživanja je opisati hrvatski put pristupanju Europskoj uniji. Prilikom izrade ovoga rada korišteno je nekoliko metoda izrade kao što su povijesna, induktivna, deduktivna, metoda analize, metoda deskripcije i dr. Korištena literatura obuhvaća brojne knjige, članke, brošure, znanstvene članke, te ostale internetske izvore.

1.3. Ocjena dosadašnjih istraživanja

Kao što je već napisano o EU se ne zna mnogo, ali okruženje je okruženo izrazima „Europska unija, Europski parlament, Brexit“ i dr. Za sami nastanak Europske unije postoje brojne literature do kojih je lako doći u gradskim knjižnicama, međutim i sam internet je izrazito bogat svim sadržajima za lakše istraživanje zadane teme. Te, određene knjige idu toliko u povijest da se i spominje sam Karlo Veliki koji je još u 7. stoljeću želio ujediniti veći dio Europe i obnoviti Sveto rimsko carstvo.

1.4. Znanstvena hipoteza i pomoćne hipoteze

Na temelju određenog preblema istraživanja koji je temelj određivanja predmeta i objekta istraživanja, postavljena je znanstvena hipoteza. **Znanstvena hipoteza** je: Stanje u Europi nakon Drugog svjetskog rata, te pokušaji stvaranja današnje Europske unije i današnjih institucija koje vode Europsku uniju, pristupanje država Europe u EU i povijesno pristupanje RH Europskoj uniji.

Uz znanstvenu hipotezu postavljene su četiri pomoćne hipoteze:

H1: Europa koja je ekonomski slaba i podijeljena nakon Drugog svjetskog rata dobiva pomoć od SAD-a, uz napore država Zapadn Europe za genezom Europe kako do rata više ne bi došlo.

H2: Opis nastanka institucija Europske unije i njihove današnje funkcije, ta kako građani i sami mogu utjecati na odluke i podnositi žalbe na njihove funkcije.

H3: Pristupanje država Europe u Europsku uniju, njihov put pristupanju koji je nekima trajao duže, dok su neke države bez puno „natezanja ušle u EU.“

H4: Kriteriji ulaska Hrvatske u članstvo EU-a, pregovori i izvješća koja je Hrvatska podnosila prije pristupanja u Europsku uniju.

1.5. Struktura rada

Struktura rada podijeljena je na pet različitih cjelina. Prvi dio predstavlja uvod u kojem se čitatelja uvodi u problematiku, ciljeve i samu strukturu rada. Drugi dio detaljno opisuje kako je Europa izgledala nakon Drugog svjetskog rata, te također detaljno opisuje stvaranje Europske unije. Treća cjelina detaljno objašnjava svaku instituciju Europske unije, tj. čime se ona bavi, koje su njene funkcije. Također, države Europe su napisane po vremenskim slijedom od njihove godine pristupnja EU. Četvrta cjelina je Hrvatski put prema članstvu u Europskoj uniji. Kakvo je mišljenje građanja o ulasku i kakve su posljedice za Hrvatsku. Na kraju peta cjelina je zaključak od stvaranja EU pa do danas.

2. Geneza Europske unije (EU)

Nema jedinstvenog razmatranja o nastanku Europske unije, već se nastanak (geneza) dijeli u nekoliko razdoblja, ovisno o stručnoj literaturi. Najčešće se spominju šest razdoblja u razvoju Europske unije. Prva faza označena je kao faza inkubacije Europske unije; druga faza nazvana je fazom formiranja Europske unije; treća faza se naziva fazom konsolidacije, četvrta faza predstavlja fazu ekspanzije; petu fazu karakterizira politika širenja broja članica; šesta faza je označena kao faza stabiliziranja i ona teče od 1990. godine.¹ Kako navedeni autori navode postoji šest faza geneze Europske unije. Prva faza započinje nakon 1945. i traje do 1950. Taj period je karakterističan radi napetih odnosa između Istoka i Zapada, tj. s jedne strane je bio SSSR, a s druge strane SAD i Zapadna Europa. Na stvaranje Unije najveću važnost imaju države Zapadne Europe, koje su bile u strahu da se ponovo ne dogodi slična katastrofa. Druga faza je nazvana fazom formiranja i ona traje od 1950. do 1957. U tim godinama je osnovana Europska zajednica za ugljen i čelik (EZUČ). Uz to Europskoj zajednici tada pristupa šest zemalja članica: Francuska, Italija, Luksemburg, Njemačka, Nizozemska i Belgija. Treća faza traje od 1958. do 1969. godine. U toj fazi osnovano je Europsko udruženje za slobodnu trgovinu (EFTA) i Organizacija za europsku suradnju (OECD) kojoj su se pridružile Kanada i SAD. Osim toga značajniji događaj je i potpisivanje Rimskog ugovora 25. ožujka 1957. Četvrtu i petu fazu možemo zajedno promatrati kao fazu širenja na druge članice. EZ su se od 1970. pa do 1990. pridržilo

¹ Radivoj Stepanov, Ljubiša Despotović, Evropska unija – nastanak, institucije, pravo, NATO, Stylos 2002., str. 17

šest zemalja članica. Zadnja, šesta faza koja i dalje teče je značajna faza. U njoj je i nastala tvorevina Europska unija potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta i stvaranje zajedničke valute Eura. Pristupanje 16 zemalja (uz Hrvatsku) EU, te i izlazak jedne države iz EU.

2.1. Povijesni nastanak EU

Definiciju „Europe“ i „europskog“ nikada nije bilo lagano definirati prvenstveno radi neslaganja oko pitanja vanjskih granica regija i obilježja njezinih stanovnika. Razvojem EU navedena pitanja su dobila i šire značenje. Pa tako stanovnike Španjolske, Poljske i Austrije ne možemo smatrati samo Španjolcima, Poljacima i Austrijancima već i Europljanima. Ali tu dolazi do rasprave i pitanja, što sa manjinama kao što su to npr. Škoti u Britaniji, Katalonci u Španjolskoj, Flamanci i Valonaci u Belgiji. Mnoge takve u manjine u Europi danas još glasnije izražavaju svoju pripadnost, te nas tako podsjećaju da se europski identitet ne formira samo odozgo prema dolje, već i odozdo prema gore. Europa nikada nije bila ujedinjena, a povijest je prožeta brojnim ratovima, od Rimljana, Franaka, Habsburgovaca, Napoleona i brojnih drugih. Brojni su se zalagali za ujedinjenje Europe, kao što je već i napomenuto i sam Karlo Veliki je želio ujediniti Europu, te tako i obnoviti Sveto rimsko carstvo. Zatim češki kralj Jiri Podebradski u 14. stoljeću izradio je projekt mirnog razvoja Europe ističući da „nema ničeg slavnijeg od toga da se među narodima uspostavi pravi, pravedni i trajni mir“.² Francuski kralj Stanislaw Leczynski je predlagao stvaranje saveza europskih država još u 17. stoljeću. Međutim, sve je to bilo bezuspješno sve do nakon Drugog svjetskog rata kada se gotovo pa cijela regija uključila u zajednički integracijski pothvat.

2.1.2. Prvi koraci prema integraciji (1945.-1958.)

Nakon Drugog svjetskog rata europski čelnici su odlučili stvoriti uvjete koji će Europljane spriječiti da se više nikada ne dogodi učinjeno. Mnogi su smatrali kako sam problem leži u Njemačkoj – tvrdili su kako je mir nemoguć ukoliko se Njemačku ne zadrži unutar postojećih granica. A sama moć Njemačke se mora preusmjeriti prema konstruktivnim ciljevima, a ne destruktivnim. To je značilo da mora ponovno izgraditi svoju ekonomsku bazu i politički sustav, ali na način na koji neće predstavljati prijetnju europskoj sigurnosti. Dok je Njemačka pokušavala stabilizirati svoje stanje unutar granica, u svijetu je vladala napetost između Sjedinjenih Država i Sovjetskog saveza. Zapadna Europa se željela zaštititi od Sovjetskog saveza i pomoć su vidjeli u Sjedinjenim Državama. Ali su se počele javljati sumnje Europljana kako mogu očekivati pomoć i zaštitu od Amerike. Mnogi su smatrali da bi bilo najbolje da se Europa brine sama o svojoj sigurnosti, no to bi zahtjevalo jedinstvo i zajedništvo koje Europa do sada nikada nije mogla postići. U središtu pažnje bila je Britanija, koja je predvodila borbu protiv nacizma, te je bila jedna od dominantnih europskih sila. U razdoblju od 1942. do 1943. godine, Winston Churchill predložio je uspostavu „Sjedinjenih Država Europe“ koje bi djelovale pod „Vijećem Europe“, sa smanjenim trgovinskim barijerama, slobodom kretanja, zajedničkom vojskom te Visokim sudom koji bi presuđivao u slučajevima razmirica. Svoj prijedlog iznio je u

² Vukadinović, R., Čehulić L.,:Politika europskih integracija, Naklada Ljevak, Zagreb 2005., str. 11.

svom govoru na Sveučilištu u Zürichu 1946. godine. Sam Churchill je smatrao da ovo novo tijelo svakako treba uključivati i Francusku i Njemačku, međutim ne nužno i Britaniju. Prije rata je tvrdio da je Britanija „uz Europu“, a ne „od Europe“. Zainteresirani smo i priključeni, ali ne i apsorbirani, kako je navodio on sam.

2.1.2.1. Stanje u Europi nakon Drugog svjetskog rata

Prije rata Europa je dominirala globalnom trgovinom, bankarstvom i financijama a njezina vojna moć je bila neupitna. Drugi svjetski rat je iza sebe ostavio katastrofalne posljedice, više od 40 milijuna mrtvih, gradovi, mostovi, željezničke pruge, luke bili su u ruševinama, poljoprivredna proizvodnja je bila prepolovljena, a hrana racionirana. Rat je tako zadao veliki udarac europskoj globalnoj moći i utjecaju, te tako omogućio Sjedinjenim Državama i Sovjetskom Savezu da postanu svjetske sile i tako su nastali napeti međunarodni politički utjecaji. Podjela Europe na dva vojna bloka: na SSSR i na Zapadni blok uzrokovao je veliki strah kod Europljana i veliku nestabilnost u svim državama Europe. Radi podjele Europe na dva vojna bloka i danas se mogu uočiti razlike između zapadne i istočne Europe. U Zapadnom bloku je provedena brza obnova uz financijsku pomoć SAD-a, dok se SSSR prvenstveno usmjerio na vlastitu obnovu na teret ostalih zemalja toga bloka. Nadalje zbog straha od SSSR države zapadne Europe uz SAD osnovale su NATO, dok je u istočnoj Europi osnovan Varšavski pakt kao pandan NATO-u. Dva bloka odmjeravala su snage više od 40 godina (sve do kraja 80-ih godina) u razdoblju poznatom pod nazivom „doba hladnog rata“. Radi ovih problematičnih okolnosti mnogi europski čelnici, zagovarali su ideju ujedinjena Europe. Cilj je bio uspostaviti trajni mir i stabilnost. Ili kako je slavni Antonie de Saint – Exuperey rekao. „Prisli (neprijatelje) da zajednički grade zamak i pretvorit ćeš ih u braću.“³ Dakle, tek nakon Drugog svjetskog rata stvorili su se objektivni uvjeti za ozbiljnije ideje europskog ujedinjavanja, te su se i na samoj političkoj sceni pojavile dovoljno snažne političke osobe koje su ideju ujedinjavanja odlučile iskoristiti za postizanje trajnog mira i stabilnosti Europe.

2.1.2.2. Marshallov plan: prvi propali pokušaj

Nakon 1945. Sjedinjene Države željele su što prije povući svoje vojne snage iz Europe. Međutim, uskoro je svima postalo jasno kako Staljin planira prošiti sovjetsku sferu utjecaja, a američki State Department počeo je shvaćati da je podcijenio ekonomske razmjere u Europi, tj. nije bilo naznaka održivog ekonomskog rasta. Američki predsjednik Truman uvidio je kako Europa predstavlja ogromno tržište za američke proizvođače i trgovce koji su očajnički tražili kupce nakon što su pale ratne narudžbe. Američki dužnosnici nisu željeli izgubiti snažno tržište u Europi. Te su odlučili obnoviti i integrirati europska tržišta i vratiti ih u sustav svjetske trgovine. Uz jačanje europske ekonomije, bilo je potrebno spriječiti širenje sovjetske agresije i razvoj komunističkih stranaka u Europi. I tako je američki državni tajnik George Marshall 5. lipnja 1947. u svom govoru na sveučilištu u Harvardu predstavio plan ekonomske obnove, kasnije poznat i kao Marshallov plan. Svoj govor i samo predstavljanje plana bilo je stavljeno između redaka jer se nije želio ostaviti dojam

³ Mintas Hodak Lj.: Europska unija, Naklada Mate d.o.o., Zagreb, 2010., str. 5.

kako Amerika diktira Europi. Marshall je tvrdio kako bi Sjedinjene Države trebale Europi osigurati pomoć potrebnu za borbu protiv „gladi, siromaštva, očaja i kaosa“. ⁴ I tako je program obnove Europe, osigurao oko 12,5 milijardi i 500 milijuna dolara (današnjih 110 milijardi dolara) pomoći u razdoblju između 1948. i 1951. Raspodjelu novca koordinirala je nova organizacija OEEC (Organizacija za europsku ekonomsku suradnju), sa sjedištem u Parizu. Ciljevi OEEC-a kojima je upravljalo Vijeće ministara (po jedan predstavnik iz svake države članice) uključivali su smanjenje tarifa, i drugih prepreka trgovini, te razmatranje mogućnosti slobodnog trgovinskog područja ili carinske unije među njezinim članicama. Nekolicina europskih vlada (britanska, francuska, norveška) davali su otpor OEEC-u. I zato umjesto da postane nadnacionalno tijelo s vlastitim ovlastima, OEEC je ostao forum za međuvladine konzultacije. Pomoć je dijeljena među državama u odnosu na broj stanovnika, veće industrijske sile koje su se smatrale ključnima za obnavljanje Europe te su dobivale veće sume novaca. Velikoj Britaniji je otišlo 26% pomoći, a Francuskoj 18%. Iako je bilo puno protivnika Marshallovog plana, mnogi su smatrali da Europa samo iskorištava „američku pomoć“ i to na račun „prijetnje komunizma“.

Iako se o rezultatima Marshallovog plana još uvijek raspravlja, neupitno je da je pridonio ekonomskoj i političkoj obnovi Europe, te jačem povezivanju ekonomskih i političkih interesa Sjedinjenih Država i Zapadne Europe. Plan je imao i ključni utjecaj na ideju europske integracije – kao prvi zapadnoeuropski projekt ekonomske suradnje.

2.1.2.3. Vijeće Europe: drugi propali pokušaj

Nakon Marshallovog plana, dolazi do drugog pokušaja stvaranje današnje Europske unije. U ožujku 1948. organiziran je veliki „Europski kongres“, kojem je bio prisutan i Winston Churchill. Među 800 prisutnih državnika bili su neki budući značajni premijeri, kao što su Robert Schuman iz Francuske, Gasperi iz Italije i Harold Macmillan iz Velike Britanije. Glavna tema je bilo stvaranje Vijeća Europe koje je trebalo razraditi planove za ekonomsko i političko ujedinjenje Europe. Nažalost Kongres je bio prevelik i preslabo organiziran, te se na njemu nije donijela ni jedna bitna odluka, tj. nije usvojen ni jedan službeni prijedlog. Međutim, dogovoreno je kako treba osnovati Europski pokret koji bi na međunarodnoj razini koordinirao različite skupine promotora ujedinjenja Europe.

Nakon prve berlinske krize zemlje zapadne Europe uvidjele su koliko je zapravo sovjetska prijetnja ozbiljna, te su pokrenuti pregovori o pronalasku rješenja. Čak je i francuska vlada koja se uvijek više bojala ponovnog uspona Njemačke uvidjela kako je zapravo sovjetska prijetnja ozbiljna. Te su zemlje počele stvarati jači pritisak Americi za uključivanjem u obranu zapadne Europe. To dovodi do utemeljenja Sjevernoatlantskog pakta u Washingtonu 4. travnja 1949. godine. Kanada, SAD, Velika Britanija, Francuska, Luksemburg, Norveška, Danska, Portugal, Italija, Nizozemska, Belgija i Island su stupile u vojnu organizaciju za obranu nekomunističke Europe. Iz tog pakta je nastalo NATO (North Atlantic Treaty Organisation) sa sjedištem u Bruxellu. Danas NATO obuhvaća 32 članice, a Hrvatska je pristupila NATO savezu 2009. godine.

Velika Britanija je kao uvijek pokazala svoju skeptičnost oko osnivanja Vijeća Europe, te je pokušala sa sigurne udaljenosti promatrati kako će se stvari dalje razvijati, pa tek ako bi

⁴ McCormick John, Razumjeti Europsku uniju, Naklada Mate d.o.o., 2010. str. 48.

im odgovarao daljni postupak uključili bi se u njegovo djelovanje. Zemlje su željele ohrabriti britansko sudjelovanje, te je postignut sporazum. Vijeće je podijelilo svoju ulogu na Odbor ministara i na Savjetodavnu skupštinu. Odbor ministara se sastajao iza zatvorenih vrata, a Savjetodavna skupština je sastavljena od članova nacionalnih parlamenata koji bi se sastajali javno. Statut Vijeća je 5. svibnja potpisalo devet vlada: Velika Britanija, Italija, Nizozemska, Belgija, Francuska, Luksemburg, Danska, Švedska, Norveška i Irska.

10. kolovoza 1949. počela je prva sjednica Vijeća koja je održana u Strasbourgu. Nakon prve sjednice još su održane prve dvije nakon čega je predsjednik vijeća Spaak dao ostavku. Kao razlog ostavke naveo je taj da smatra da Vijećem neće ostvariti nikakve posebne rezultate, već ju je usporedio sa pričaonicom. Budući da je Britanija dala do znanja kako je spremna dati prijateljsku podršku ujedinjenu Europe, ali ne bi odigrala nikakvu aktivnu ulogu. Međutim, u isto vrijeme se odvijao treći pokušaj ujedinjenja Europe, koji je imao uspješniji rasplet.

2.1.2.3. Monnetov plan

Jean Monnet je bio francuski političar i savjetnik za gospodarstvo, te se danas smatra jednim od pokretača ujedinjenja Europe. Bio je čovjek od ideje i akcije, te su ga zanimali konkretni rezultati, ali ne i slava. To ponajviše govori o tome da nije sudjelovao u radu političkih stranaka kako ne bi mislili da ima skrivene motive. Svoju ideju ujedinjenja Europe predstavio je prvo Robertu Schumanu, zato danas plan ujedinjenja Europe nazivamo Schumanov plan, iako je sam Jean Monnet zaslužan za ideju ujedinjenja Europe.

Nakon rata francuska politika je imala dosta stroge zahtjeve prema Njemačkoj. Francuska je smatrala da okupacija Njemačke mora potrajati što duže, a stvaranje bilo kakve centralne vlasti nije bila opcija u skorom vremenskom periodu. Razlog tolikog straha Francuske od Njemačke je poprilično razuman budući da je Njemačka napala Francusku tri puta u zadnjih 75 godina. Razlog tako velikom strahu je izrazito brzi ekonomski napredak zapadne Njemačke. Zapadna Njemačka je 1949. pod kancelarom Konradom Adenauerom pokazala zadivljujući napredak, u samo godinu dana proizvodnja njemačkog ugljena povećala se za pet puta. Ugljen i čelik predstavljali su ključne resurse za uspješno ratovanje, ali i za obnovu i modernizaciju industrije. Njemački ugljen i čelik bili su glavna tema oko koje su se vodile rasprave između Britanije i SAD sa Francuskom. Dok se Francuska borila svim silama, Britanija i SAD su se zalagale za što brži ekonomski razvoj Njemačke.

Monnet je godinama sanjao o stvaranju „Sjedinjenih Europskih država“. Bio je oprezan s pisanjem svoga prijedloga, te ga je mučilo pitanje u kolikoj mjeri smije otkriti svoje ciljeve. Napisao je devet nacrtu prije pisanja konačne verzije. Nakon pisanja memoranduma, morao je dobiti podršku u krugovima francuske vlade. Ministru vanjskih poslova Robertu Schumanu, Monnet je obznanio svoj plan. Robert Schuman ga je pomno proučio, te je prihvatio Monnetov plan svim srcem. Nakon prihvaćanja plana, Schumanov ured je prosljedio plan njemačkom kancelaru Konradu Adenauru. Plan je pokazan samo njemačkoj vladi, ali ne i drugim vladama, posebno ne Britaniji. Na dan 9. svibnja 1950. (današnji Dan Europe) Schuman je putem medija izravno svim narodima Europe otkrio Monnetov plan.

Reakcija Zapadne Njemačke na Schumanov plan je bila pozitivna, na taj način Zapadna Njemačka mogla je pokazati miroljubive namjere prema susjedima. A njemački kancelar je

ionako što više želio vezati Njemačku uz Zapadni blok, te je pristao na osnivanje institucije koja bi upravljala proizvodnjom i prodajom ugljena i čelika iz Ruhra. A nizozemski ministar vanjskih poslova izjavio je kako ovo omogućava Europi da profitira od njemačke snage, a ne da je ugrozi. Plan je dobro prihvaćen i u SAD-u koja je ionako zagovarala zbližavanje Francuske i Zapadne Njemačke. Plan se skrivao od Velike Britanije koja kao što je već napomenuto uvijek se držala po strani, ali najviše od straha od sovjetske snage. Britanija je smatrala da bi zapadna Europa u slučaju rata sa SSSR-om bila pregažena, te je zato željela čuvati svoje resurse koje su bile ključne za ratovanje. A i nije željela ući u rizik sa svojim rudnicima, u kojima je tada bilo zaposleno više od milijuna ljudi. Nakon pozitivnih reakcija na Monnetov plan poslani su pozivi za raspravu predstavnicima triju zemalja Beneluksa i Italiji. Monnet je čak dobio i suglasnost da predsjedava pregovorima, to je bilo prvi puta u povijesti da je Francusku predstavljao čovjek koji nije bio član vlade. Konačni sporazum postignut je 18. travnja 1951. godine potpisivanjem ugovora u Parizu čime je stvorena Zajednica za ugljen i čelik.

2.2. Europska zajednica za ugljen i čelik

Europska zajednica za ugljen i čelik (skraćeno EZUČ) bila je prva supranacionalna institucija, osnovana između šest država (Francuske, Njemačke, Italije, Belgije, Nizozemske i Luxemburga). Ugovor svih šest država je sklopljen u Parizu 1951. godine. Zadatak je bio osigurati slobodnu trgovinu, ugljena i čelika, te zaštititi proizvodnju i regulirati konkurenciju, a u slučajevima ozbiljne krize omogućiti kontrolu cijena i proizvodnje. Zajednica je imala razrađenu institucionalnu strukturu koja se sastojala od:

1. Visoke vlasti (organizirane na supranacionalnom načelu)
2. Vijeća ministara (organiziranog na načelu međuvladine suradnje)
3. Suda (on je riješavao sporove iz pariškog ugovora)
4. Predstavničke skupštine (ona je imala nadzornu funkciju).⁵

Navodi se kako je EZUČ bio prvi konkretni korak nove francuske politike prema izgradnji prijateljskih odnosa i svladavanja ratnog suparništva između Francuske i Njemačke. Jean Monnet je u svojoj knjizi sjećanja napisao: „Ako se pobijednici i pobijeđeni slože zajednički suvereno upravljati dijelom svojih prirodnih bogatstava... tada se među njima uspostavlja čvrsta veza koja će otvotiri put i za druge zajedničke akcije, i to treba poslužiti kao primjer ostalim narodima u Europi.“

Istih šest zemalja EZUČ-a su 1957. godine osnovale još dvije supranacionalne zajednice: Europsku ekonomsku zajednicu (EEZ) i Europsku zajednicu za atomsku energiju (EURATOM) svaku sa vlastitim izvršnim tijelima. Budući da su izvršna tijela Zajednica bila vrlo slična, šest država članica su 1965. dogovorila spajanje izvršnih tijela (Ugovor o spajanju). Međutim ugovor je tek stupio na snagu 1967. godine i otada sve tri Zajednice imaju jedinstvena tijela – jednu Europsku komisiju, jedno Vijeće ministara, jedan Parlament i jedan Sud.

⁵ Mintas Hodak Lj. Europska unija, op.cit.str. 17.

2.2.1. Plevenov plan

Nakon Europske zajednice za ugljen i čelik dolazi do pokušaja stvaranja Europske obrambene zajednice i Europske političke zajednice, međutim navedene dvije zajednice nisu nikada zaživjele. Rene Pleven je bio Jean Monnetov pomoćnik, te kao i u Schumanovom slučaju Pleven je dobio plan nacрта od Monneta. Plan je predviđao osnivanje europske zajedničke vojske kojom bi upravljao europski ministar obrane, a postavljala bi ga europska Skupština kojoj bi on odgovarao. U planu je Francuska trebala biti maksimalno prezentirana i dominantana zemlja zapadne Europe. Kao takav, Plevenov plan nije uspio ali plan je bio preteća stvaranja Europske obrambene zajednice. Ugovor o Europskoj obrambenoj zajednici potpisan je 27. svibnja 1952. godine u Londonu od strane šest članica Zajednica za ugljen i čelik. Potpisan ugovor o Europskoj obrambenoj zajednici bio je jedan od pokazatelja ujedinjene zapadne Europe, to je posebno bilo važno jer je to značilo da ni jedna zemlja koja je potpisala ugovor nije u mogućnosti povesti rat. Budući da takvu odluku donosi europski ministar, a ne kao prije pojedini nacionalni ministri obrane. Iako je osnovana Europska obrambena zajednica, NATO savez se i dalje smatrao glavnim stupom obrane.

2.2.2. Europska politička zajednica

Europska politička zajednica nikada nije zaživjela, a inicijator ideje bio je Robert Schuman. Svoj prijedlog iznio je 20. rujna 1951. godine u Ottawi, a samo godinu dana kasnije 10. rujna 1952. godine, ministri vanjskih poslova vlade šestorice odlučili su povjeriti Skupštini EZUČ-a izradu nacрта projekta o osnivanju političke zajednice. Nakon dvije godine i brojnih političkih raprava zacrtane su tri koncepcije koje su se smatrale najvažnijima u stvaranju geneze Europe. Međutim, nakon dubljeg razmatranja vlade šestorice, Europska politička zajednica nije zaživjela. Ni jedna država se nije željela odreći svog suvereniteta kao što je to vojska, ugljen i čelik. Bilo je očito da je vojno i političko ujedinjavanje u tom trenutku bilo nemoguće. Međutim, drugi korak prema ujedinjenju i sklapanju novih ugovora nije bio tako daleko.

2.2.3. Konferencija u Messini i Rimski ugovor

Sljedeći korak koji vodi prema europskom ujedinjavanju započinje 1955. inicijativom zemalja Beneluksa. Svjesne određenih prošlih neuspjeha, natsupile su sa prijedlozima koji u prvi plan treba staviti rješavanje pitanja prometa i korištenja energetske izvora, stvaranje carinske unije i integraciju tržišta. Predviđena konferencija kojoj su prisustvovali ministri vanjskih poslova šestorice održavala se u Messini, na Siciliji od 1. do 3. lipnja 1955. godine. Rezolucija iz Messine je prihvaćena, te su se ministri vanjskih poslova dogovorili da se razradi plan mjera koje će dovesti do dublje ekonomske integracije europskih zemalja. Prihvaćena je ideja o stvaranju zajedničkog tržišta i suradnja o korištenju nuklearne energije u miroljubive svrhe. Posao je bio povjeren belgijskom ministru vanjskih poslova Paulu-Henryju Spaaku. Zahvaljujući poslu koji je obavljen pod Spaakovim vodstvom Paul-Henry Spaak se obično smatra i „ocem zajedničkog tržišta“. Spaakov odbor je do kraja 1956. iznio prijedlog o

sklapanju dva nova ugovora: Ugovor o europskoj ekonomskoj zajednici i Ugovor o Europskoj zajednici za atomsku energiju (EUROATOM). Na svečanom skupu najviši dužnosnici šestorice su 25. ožujka 1957. na sastanku u Rimu potpisali navedene ugovore. Ugovori su stupili na snagu 1. siječnja 1958. godine. Da bi se ostvarili ciljevi koji su se dogovorili prvim rimskim Ugovorom države članice su već 1. siječnja 1958., ušle u novu supranacionalnu zajednicu pod nazivom Europska ekonomska zajednica (EEZ). Da bi mogla ostvarivati zadatke, Zajednica je uspostavila izvršna tijela koja su bila tijelima EZUČ-a. Tijela putem kojih je EEZ ostvarivala svoje zadatke su bila: Vijeće ministara, Komisija, Skupština zastupnika i Sud pravde. Zanimljivo je da se od 1967. EEZ obično samo naziva Europska zajednica (EZ).

2.2.4. Drugi korak prema integraciji (1958. - 1986.)

Do 1958. godine države osnivačice Europske zajednice potpisale su tri ugovora i stvorile brojne zajedničke institucije. Međutim, budući da su u procesu integriranja sudjelovale zemlje „šestorke“, potreba za proširenjem postajala je sve jasnija. Najupadljivija je bila odsutnost Britanije, koja se držala suzdržanom u pitanju europske integracije. Smatrajući sebe i dalje svjetskom silom. Međutim, nakon Sueske krize 1956. pokazalo se da u većini globalnih političkih i ekonomskih pitanja glavne odluke donosi SAD i Sovjetski Savez. Kako je već navedeno Britanija je bila sumnjičava u pogledu EEZ, te je inicirala Europsko udruženje slobodne trgovine (engl. European Free Trade Association). EFTA je bila usmjerena na slobodnu trgovinu, utemeljena je usvajanjem Stockholmske konvencije u siječnju 1960. godine. Njezine potpisnice su bile Austrija, Norveška, Portugal, Švicarska, Švedska, Danska i Britanija. Nažalost EFTA je gledajući dugi rok postigla relativno malo, a razlog je bio taj što su članice EFTA više trgovala s EEZ-om nego sa svojim partnericama iz EFTA-a. Britaniji, kao i ostalim državama Europe uskoro je postalo jasno da više nema potrebe za suzdržavanjem u priključivanju EEZ. O priključivanju članica u EEZ, današnju Europsku uniju, više u podnaslovu „Vremenski redoslijed pristupanja država Europskoj uniji“.

2.2.4.1. Europska ekonomska zajednica

Osnovni zahtjevi da bi se uspostavila carinska unija između država je da se ukinu carine i kvote između država država članica unije i uvedu zajedničke jedinstvene carine svih članica unije prema trećim državama/nečlanicama.⁶ Uspostava carinske unije između zemalja šestorke tekla je relativno brzo, te nije ni bilo nikakvih većih poteškoća tako da se smatra kako je carinska unija zaživjela već negdje 1968. Sa ukidanjem carinskih prepreka između zemalja šestorke 50-ih i 60-ih godina sve se više razvijala međunarodna trgovina. A kao rezultat tome stopa gospodarskog rasta u tim zemljama povećala se gotovo za 50 posto. Ukidanje carina i kvota na uvoz roba iz država šestorke došlo je do otvaranja vlastitog gospodarstva stranoj konkurenciji. Zemlje su željele neutralizirati negativne učinke takvog otvaranja, pa je većina članica pomagala vlastitom gospodarstvu da se što brže prilagodi međunarodnoj konkurenciji. Uz to zemlje članice su morale sanirati i socijalne posljedice, a glavna se očitavala kroz povećanu nezaposlenost. S vremenom članice su odlučile osnovati i posebne fondove na europskoj razini. Stoga su sredinom EEZ-a osnovana dva strukturalna fonda: Europski fond

⁶ Mintas Hodak Lj. Europska unija, op.cit.str. 23.

za regionalni razvoj (European Regional Development Fund – ERDF) i Europski socijalni fond (European Social Fund – ESF). Svrha fondova je bila pomoć državama sa povećanom nezaposlenošću i pomaganje u premošćivanju drugih zapreka.

2.2.4.2. Zajedničko tržište

Nakon potpisivanja Rimskog ugovora zemlje članice su bile izuzeto entuzijastične, te su vjerovala kako se zajedničko tržište može uspostaviti za najviše 10 do 15 godina, međutim uspostava zajedničkog tržišta trajala je 35 godina jer se smatra da je formalno zaživjelo krajem 1992. godine. Zajedničko tržište podrazumijeva carinsku uniju država te funkcioniranje četiri osnovna sloboda: slobodno kretanje roba, usluga, ljudi i kapitala. Tijekom 70-ih godina države članice su se snažno opirale napuštanju suverenih prava održavanja tržišnih restrikcija i upravljanje gospodarstvom, te zaštita monopola. Ali najveći broj prepreka nalazio se u raznim nacionalnim propisima. Kako bi se otklonile zapreke EEZ je započeo sa provedbom politike harmonizacije kao i standardizacije propisa unutar Zajednice. Međutim, posao harmonizacije je napredovalo izuzetno sporo i slabo. Zato je 1973. Europska komisija uvela fleksibilniji oblik ujednačavanja propisa, a iz toga su nastala dva nezamjenjiva tijela u stvaranju zajedničkog tržišta. Prvi je Europski odbor za normizaciju i drugi je Europski odbor za normizaciju električnih proizvoda i usluga. Uz ova dva tijela znatnu ulogu je imao i Europski sud pravde kroz svoje sudske prakse. Sud je sudio u mnogim predmetima, a najviše je bilo onih u kojima bi prosudio protiv država članica koje su nacionalnim propisima ograničavale slobodu kretanja roba. Dva najpoznatija slučaja sudskih presuda je bio u slučaju Dassonville (1974.) i Cassis de Dijon (1974.). Zaživljavanje Zajedničkog tržišta je i dalje tekao izuzetno sporo zato je Komisija Europske zajednice počela pripremati program reformi unutar EZ kako bi zajedničko tržište što prije zaživjelo. Komisija je zatražila od Lorda Cockfielda da izradi izvješće o svim zaprekama ostvarenju zajedničkog tržišta koje još postoje. Cockfieldovo izvješće je objavljeno 1985. godine, te je nazvano Program mjera za ostvarenje zajedničkog tržišta, tj. poznatije pod nazivom Bijela knjiga. Program sadrži detaljan pregled nacionalnih zapreka u stvaranju zajedničkog tržišta grupirane u tri skupine: fizičke, tehničke i fiskalne. Bijela knjiga je provedena do 31. prosinca 1992., te je označavala radikalni prekid s europskom protekcionističkom i intervencionističkom tradicijom.⁷

2.3. Od zajednice do Unije (1992. – 1999.)

Jedno od većih postignuća koja su se dogodila na planu europskog integriranja 90-ih godina 20. stoljeća je uspostava Ekonomske-monetarne unije (EMU). EMU se prvi puta spominje u Barreovom planu 1969., kao jedan od ciljeva u procesu europskog integriranja. Ideja je ponovno oživljena u izvješću Pierra Wernera 1970.-te i Roya Jenkinsa 1977. uz podršku H. Kohla i G. D'Estainga što je dovelo do uspostavljanja Europskog monetarnog sustava. Tadašnji sustav nije mogao otkloniti tadašnje valutne i monetarne probleme država članica, te je zbog toga Jacques Delors 1989. godine izradio izvješće u kojem je razradio nužne korake do uspostave monetarne unije. Na osnovi Delorsova izvješća donjela se odluka o održavanju posebne međunarodne konferencije na tu temu. Rezultat te konferencije su odredbe o Ekonomskoj-

⁷ Mintas Hodak Lj., op.cit.,str.32.

monetarnoj uniji sadržane u Ugovoru iz Maastrichta. Ugovor iz Maastrichta predviđa EMU kao korak na putu ekonomskog i socijalnog napretka i stabilizacije cijena. EMU je dovela do uvođenja jedinstvene valute (euro), ali i do zajedničke monetarne politike članica koju vodi Europska središnja banka. Uz stvaranje političke i monetarne unije 90- te su još obilježene i proširenjem na druge države Europe, o tome kasnije.

2.3.1. Ugovor iz Maastrichta

Ugovor iz Maastrichta ili kako se službeno zove Ugovor o Europskoj uniji potpisan je 7.veljače 1992., a na sugu je stupio dvije godine kasnije, 1.studenog 1993. Ugovor o Europskoj uniji (UEU) značajan je jer označava simboličan početak novog poglavlja u razvoju europske suradnje. Jedinstvenu strukturu unije činili su Europski parlament, Vijeće, Sud, Europska komisija i Revizorski sud. One su tada bile i jedine institucije unije koje su svoje zadaće izvršavale poštujući odredbe ugovora. Zahvaljujuću UEU osnovane su i druge važne institucije EU: Odbor regija i Europski socijalni i gospodarski odbor, te je još bilo predviđeno osnivanje Europskog sustava središnjih banaka i jedne Europske središnje banke i Europska investicijska banka i Europski investicijski fond. Važno je napomenuti kako su UEU uspostavljeni kriteriji za uvođenjem jedinstvene valute – eura. UEU prvi puta uvodi europsko državljanstvo kao pojam, proširuje ovlasti EZ na područja socijalne politike, zaštite okoliša, ekonomske i socijalne kohezije i jača ulogu Europskog parlamenta uvođenjem „postupka suodlučivanja“ pri donošenju Ugovorom predviđenih odluka, kao i jačanje uloge Europske komisije daljnjim proširenjem slučajeva kada se odlučuje kvalificiranom veličinom.

2.3.2. EU dobiva tri nove članice

Bivše neutralne države, Austrija, Švedska i Finska su se pridružile Zajednici 1995-godine. Ovo proširenje naziva se još i „EFTA-nsko proširenje“ radi činjenice da su tri države do ulaska u EU bile članice EFTA. Pregovori su išli brzo i relativno lagano budući da je bila riječ o ekonomskim i demografskim razvijenim zemljama. Još jedan razlog za brze pregovore je bio taj što su članice EFTA već bile provele sve potrebite prilagodbe da bi se mogle priključiti u tzv. Europski ekonomski prostor (EEA). J. Delores je dao inicijativu za osnutak EEA. Cilj je bio osnovati najveće svjetsko područje zajedničke trgovine od oko 380 milijuna ljudi. Ugovor o EEA-u sklopljen je u svibnju 1992. godine, te su tri države EFTA tražile punopravno članstvo (Švicarska, Austrija i Finska). Švicarska je kasnije odustala od kandidature budući da pristup Uniji nije prihvaćen na referendumu građana. A sve tri današnje članice Austrija, Švedska i Finska su ušle u Europsku uniju 1. siječnja 1995. godine.

2.3.3. Rađanje zajedničke valute – Euro

U ugovoru iz Maastrichtu postoji ukupno pet ekonomskih kriterija, tj. u članku ih ima 121. Međutim spominju se četiri kriterija za uvođenje eura:

1. postizanje visoke stabilnosti cijena

2. i 3. ograničenje visine fiskalnog deficita i javnog duga

4. stabilnost tečaja.

Kako je već napomenuto UEU su označavale početak osnivanja brojnih novih institucija. Osnivanjem Europskog monetarnog instituta, preteča Europske središnje banke obilježavala je početak realizacije rađanja zajedničke valute. Europski monetarni institut je osnovan 1. siječnja 1994. godine, a njegova uloga je bila pripremiti i definirati detalje za efikasno provođenje zajedničke monetarne politike. Njezin značaj je osiguravanje temeljne stabilne i neovisne središnje banke buduće unije, te je zato ojačana neovisnost nacionalnih središnjih banaka. Za to vrijeme na konferenciji Europskog vijeća u Madridu u prosincu 1995. određeno je ime novog europskog novca – euro, koji će se sastojati od sto manjih jedinica – centi.

Na konferenciji Europskog vijeće u Dublinu u prosincu 1996. prezentirao se dizajn euro novčanica za koje je najavljeno puštanje u cirkulaciju 1. siječnja 2002.

Tečajevi nacionalnih valuta su fiksirani 1. siječnja 1999. godine, te je uveden euro kao knjižni novac. To je značilo da su se njime obavljale transakcije platnog prometa, te je također služio kao financijski instrument iskazivanja vrijednosti. Istovremeno uvođenjem eura, Europska središnja banka preuzela je odgovornost vođenja zajedničke monetarne politike zemalja članica koje su uvele euro. I tako je 1. siječnja 2002. godine euro uveden u fizičkom obliku. U optjecaj je ušlo sedam denominacija novčanica u rasponu od 5 do 500 eura, te osam denominacija kovanica od 1 centa do 2 eura. Zanimljivo je napomenuti da je od početka 2002. u opticaju pripremljeno ukupno 14,25 milijardi euro novčanica u vrijednosti 642 milijarde euro, te 50 milijardi kovanica u vrijednosti 16 milijardi eura.⁸ Dakle, 1. ožujka 2002. euro je postao jedino službeno sredstvo plaćanja u dvanaest zemalja europodručja. Velika Britanija i Danska su imale tzv. Opt-out klauzulu, dok Švedska i Grčka nisu zadovoljile uvjete. S vremenom kako se Europska unija širila tako su i druge članice prihvaćale euro kao službenu valutu. Slovenija je uvela euro 1. siječnja 2007. godine, Malta i Cipar 2008., dok je Slovačka uvela 1. siječnja 2009. godine. Hrvatska je uvela euro 1. siječnja 2023. godine, te danas ima ukupno 20 zemalja europodručja.

3. Institucijski okvir Europske unije (EU)

Kada se govori o institucijskom okviru Europske unije spominju se najvažnija tijela, a to su:

- Europsko vijeće (EV)
- Vijeće EU
- Europska komisija
- Europski parlament
- Sud pravde EU
- Revizorski sud

⁸ Mintas Hodak Lj, op. cit .str. 341.

- Europska središnja banka.

Iako se većina navedenih institucija razvila u okviru Zajednice, od nastanka EU, one se nazivaju institucijama, a od stupanja na snagu Lisabonskog ugovora institucije su dobile i pravnu podlogu. Uz gore navedene institucije poslovima vezanim za funkcioniranje EU bave se i:

- Ekonomski i socijalni odbor
- Odbor regija
- Europska investicijska banka
- Europska banka za obnovu i razvoj.

Uz nabrojane institucije u današnjoj strukturi EU uspostavljene su i brojne agencije. Prava svake agencije su različita, a uspostavljaju se najčešće odlukama Vijeća i Parlamenta. Neke od agencija su: Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu, Agencija za sigurnost hrane, Europska agencija za lijekove, Europska agencija za temeljna prava i dr.

3.1. Općenito o institucijama Europske unije

Na samom početku Europske zajednice se imale vrlo složen sustav institucija. Svaka novoosnovana Zajednica imala je vlastita izvršna tijela, a zajednički su im bili samo Skupština predstavnika (kasnije preimenovana u Europski parlament) i Sud pravde. Sklapanjem Ugovora o spajanju tijela Zajednica, 1965. formaliziran je već ranije postignut dogovor o spajanju izvršnih tijela Zajednica. Međutim, njezina primijena je tek stupila na snagu 1967. godine. Otad postoji samo jedna Komisija i jedno Vijeće ministara. S vremenom su se razvila i druga tijela tako da danas Lisabonski ugovor kao najvažnija tijela u Europskoj uniji navodi: Europsko vijeće, Vijeće EU, Europska komisija, Europski parlament, Sud pravde EU, Revizorski sud i Europska središnja banka.⁹

Iako se većina institucija razvila u okviru Zajednica, od nastanka Europske unije one se često nazivaju i institucijama Unije. Nakon stupanja na snagu Lisabonskog ugovora institucije su dobile i pravnu podlogu. U nastavku su navedene institucije detaljno objašnjene.

3.1.1. Europski parlament

Europski parlament je predstavničko demokratsko tijelo EU. To znači da u Europskom parlamentu sjede predstavnici građana država članica koje su građani izabrali u svakoj članici na parlamentarnim izborima. Naziva se još i demokracijom ili vladavinom naroda budući da građani ne mogu ostvariti izravno pravo oko vođenja politike EU, već se u ovom slučaju ostvaruje posredno, putem izabranih predstavnika (zastupnika) u parlamentu. Na samom početku Europski parlament nije imao veliko značenje u odnosu na Vijeće ministara i Europsku komisiju. Tek prvu značajniju ulogu EP dobiva 70-ih godina, dobivanjem određenih ovlasti

⁹ Mintas Hodak Lj, op. cit. str.96

odlučivanja o Proračunu Zajednice. Dva ugovora iz tih godina zajamčila su EP-u pravo da predloži promjene u planiranim obveznim i neobveznim izdatcima. Drugu značajniju ovlast EP dobiva 80-ih godina. Odluka se odnosila na ustanovljenje višegodišnjeg proračuna koji bi omogućio EP kontrolu trošenja EU sredstava, te i novu ovlast koja može spriječiti Europsku komisiju da poveća obvezne izdatke bez odobrenja EP-a. Dok 90-ih dobiva značajnu ulogu prigodom imenovanja predsjednika i članova Europske komisije.

Još jedna od važnih ovlasti koje ima Parlament odnosi se na segmente vanjske politike EU-a. To se odnosi na ulogu Parlamenta u postupku primanja u članstvo nove države i usvajanje ugovora o pristupu novih članica (odobrenje/assent). Te, na kraju treba napomenuti da u okviru EP radi i pučki pravobranitelj (ombudsman) kojemu se građani EU-a mogu obratiti sa svojim pritužbama na rad tijela EU-a.

Od početnih 78 imenovanih zastupnika Europske zajednice za ugljen i čelik, EP danas ima 705 zastupnika. Hrvatska ima 12 svojih zastupnika, koji su izabrani na izborima održanima 26. svibnja 2019., a mandat im traje do 2024. To znači da mandat za zastupnika u EP traje pet godina, te je isto tako obnovljiv. Iako danas brojimo više od 700 zastupnika nije uvijek bilo tako. Ugovor iz Amsterdama je ograničio broj zastupnika na 700, Ugovor iz Nice povećao ga je na 736, dok je Lisabonski ugovor stavio 750 zastupnika uz predsjednika. Također, prema Lisabonskom ugovoru nijedna članica ne smije imati više od 96 zastupnika, ali ni manje od šest. Današnji predsjednik EP je Roberta Metsola, koja je izabrana u siječnju 2022. godine, mandat za predsjednika traje dvije i pol godine (do lipnja 2024.). Njena uloga je nadgledavanje raznih aktivnosti Parlamenta i odbora, osigurati pravednu provednu parlamentarnih postupaka. Zastupa Parlament u svim pravnim pitanjima i međunarodnim odnosima, te daje konačnu suglasnost za proračun Eu-a.

EP i danas često nazivamo „višejezična parlaonica“ (multilingual talking shop) razlog tomu su tehničke poteškoće. Tj. dolazi do potrebe za simultavnim prevođenjem na više jezika što izrazito otežava komunikaciju, ali s druge strane u radu sudjeluju raznoliki zastupnici, od same krajnje desnice do krajnje ljevice.

3.1.2. Vijeće Europske unije

Današnje Vijeće Europske unije prije je bilo poznato i kao Vijeće ministara država članica Europske zajednice. Nakon spomenutog Ugovora iz Maastrichta Vijeće ministara je preimenovano u Vijeće EU-a, iako ga danas mnogi nazivaju Vijeće ministara. A nakon Lisabonskog ugovora naziva se i samo Vijeće. Mnogi su Vijeće smatrali „srcem odlučivanja“ budući da su se baš u njemu donosile zakonodavne odluke u Zajednicama.

Vijeće EU-a je posebno po svome neobičnom sastavu. Iako je Vijeće jedinstveno tijelo u stvarnosti se sastoji od više vijeća. Ministarski sastav Vijeća EU-a mijenja se ovisno o temi o kojoj se raspravlja. Dakle, kada se npr. raspravlja o poljoprivrednoj politici, u Vijeću zasjedaju ministri zaduženi za poljoprivredu zemalja članica, a kada se raspravlja o turizmu zasjedaju ministri zaduženi za turizam. Radi širenja nadležnosti Zajednice i EU-a broj vijeća sve više raste tako da u ovome trenutku Vijeće djeluje u deset različitih sastava. Mnogi ga zato zovu i „Vijeće s više lica“. ¹⁰ Sva su vijeća međusobno jednaka, mada je u praksi rad u nekim vijećima naporniji i vrijedniji od rada u ostalim vijećima. Neka od najvažnijih vijeća su npr.: Vijeće

¹⁰ Minats Hodak Lj, op.cit.str. 99.

općih poslova, Vijeće za poljoprivrednu politiku, Vijeće za unutarnje tržište, Vijeće za ekonomske i financijske poslove i dr.

Vijeće EU-a je već spomenuto kao pokušaj stvaranja EU. Osnovano je 1958. godine kao Vijeće europske ekonomske zajednice, a sjedište je u Bruxellu.

Uz sastanke ministara u Vijeću djeluju i razna podtijela koja pomažu u uspješnom obavljanju njegovih zadataka, a neka od tih su:

- rotirajuće Predstavništvo
- Odbor stalnih predstavnika (COREPER)
- radne grupe stručnjaka
- glavno tajništvo Vijeća.

3.1.3. Europska komisija

Europska komisija je uz Europsko vijeće i Europski parlament jedna od najvažnijih tijela EU. Ona zastupa opće interese EU-a, te nije politički odgovorna državama članicama. Kako je neovisna od država članica mnogi je smatraju „motorom integracije“ jer se u Komisiji osmišljavaju prijedlozi koji predstavljaju zajedničke interese svih država članica Unije.

Kroz povijest položaj Komisije se konsantno mijenjao. Danas su izvršne i političke ovlasti EK ograničene, a mnogi smatraju kako njeni članovi i nisu zapravo potpuno neovisni od utjecaja nacionalnih političkih interesa. Radi svoje dvostruke uloge, često se naziva i hibridnom institucijom.

Europska komisija se sastoji od povjerenika, a njezin broj kroz povijest se konstantno mijenjao povećavajući se. Do 1973. bilo ih je devet, do 1981. 13, do 1986. 14., do 1995. bilo ih je 17., a do 2004. bilo ih je 20. Ugovorom iz Nice utvrđeno je da svaka država ima po jednog povjerenika. Zato EK danas broji najviše 27 povjerenika.

Jedni od važnijih zadataka su pripremanje i predlaganje propisa, izvršne i nadzorne ovlasti i uloga u zajedničkim vanjskim odnosima i sigurnoj politici.

3.1.4. Sud Europske unije (SEU)

Sud Europske unije je najviše tijelo sudske vlasti u EU. Ono tumači pravo EU i osigurava jednaku primjenu u svim državama članicama. Prije se nazivao Sud Europskih zajednica, ali Lisabonskim ugovorom naziv je promijenjen u Sud Europske unije ili kako se često naziva Europski sud. Sadrži tri suda: Službenički sud, Opći sud i Europski sud. Zato se u nekim slučajevima postupak može odvijati u više stupnjeva.

Europski sud osnovan je 1957. Rimskim ugovorom. Dok je 1989. sudu pridodan naziv Sud prvog stupnja ili Prvostupanjski sud. A Lisabonskim ugovorom sud je preimenovan u Opći sud. Osnivanjem ovog suda Europskom sudu nije proširena nadležnost, već postupak koji je do tada bio jednostupanjski postao je postupak u dva stupnja. U nekim postupcima danas odlučuje Opći sud, ali na odluke postoji mogućnost žalbe Europskom sudu. Većina postupaka se i odvija pred Općim sudom, samo nekoliko započinje pred Europskim sudom. Razlog osnivanja novog suda

bila je preopterećenost Europskog suda velikim brojem predmeta, što je počelo utjecati na kvalitetu rješavanja problema, ali i na brzinu kojom su se problemi rješavali. Iako su bila osnovana dva suda ubrzo je postalo jasno da dva suda nisu dovoljna, te je Ugovorom iz Nice i Lisabonskim ugovorom odlučeno osnivanje specijaliziranog suda na europskoj razini. Radi se o službeničkom sudu u kojem se riješavaju službenički sporovi, tj. sporovi u kojima je stranka zaposlenik ili potencijalni zaposlenik u jednoj od europskih institucija. Od 2005. godine za tu kategoriju sporova nadležan je Službenički sud.

Sud Europske unije sastoji se od jednog suca iz svake države članice i 11 nezavisnih odvjetnika. Današnji predsjednik Suda Europske unije je Koen Lenaerts, dok je potpredsjednik Lars Bay Larsen.

3.1.4.1. Europsko Vijeće

Europsko vijeće je po svom sastavu najreprezentativnije tijelo Europske unije. Čine ga predsjednici država ili vlada svih država članica, Predsjednik Europskog vijeća i predsjednik Europske komisije, a Visoki predstavnik Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku sudjeluje u njegovu radu bez prava glasa. Iako u Europskom vijeću sjede najviši predstavnici vlasti, Europsko vijeće nema nikakvu zakonodavnu funkciju. Ako Europsko vijeće donese neki pravno obvezujući akt, smatra se da ga je donijelo Vijeće EU-a (Vijeće ministara) u sastavu predsjednika država i vlada. Sastanci Vijeća odvijaju se bez medijske pažnje, a završavaju s dvadeset do trideset stranica tzv. „predsjedničkih zaključaka“ oko kojih se nastoje jednoglasno dogovoriti. U tim odlukama Europsko vijeće kratko iznese svoje stavove javnosti o temama o kojima se raspravljalo na održanom summitu. Zato se neki summiti Europskog vijeća karakteriziraju kao zatvoreni sastanci čiji su zaključci u cijelosti dostupni javnosti.

Europsko vijeće sastaje se barem dva puta godišnje (lipanj, prosinac), a po potrebi mogu se sastaji po još dva puta na neformalnim sastancima. S godinama značajno je rasla uloga Europskog vijeća. Npr. U 70-im i 80-im godinama Vijeće je riješavalo sporna pitanja članica s kojima se nije mogao postići dogovor na sastancima Vijeća ministara. A u 90-ima Europsko vijeće je imalo svoj fokus na strateškim odlukama europskog integracijskog procesa.

Važno je napomenuti kako treba razlikovati Vijeće Europske unije i Europsko vijeće. Vijeće EU-a ili Vijeće ministara je Rimskim ugovorom predviđeno tijelo zajednice i Unije koje tvore ministri država članica, a Europsko vijeće je noviji institucionalni oblik kroz koji se formulira politika EU-a.

3.1.4.2. Europska središnja banka

Europska središnja banka (ESB) je središnja banka za dvadeset država Europske unije koje koriste euro kao svoju valutu. Glavni cilj ESB-a je održavanje stabilnosti cijena u europodručju, te očuvanje kupovne moći jedinstvene valute.

Ugovorom o funkcioniranju Europske unije i Statutom utvrđene su zadaće Europskog sustava središnjih banaka (ESSB) i Eurosustava. Ugovor o funkcioniranju Europske unije uglavnom se odnosi na ESSB, a ne na Eurosustav jer je on sastavljen u očekivanju da će sve države članice na kraju prihvatiti euro. Eurosustav se sastoji od Europske središnje banke (ESB) i nacionalnih

središnjih banaka (NSB) država članica čija je valuta euro, dok ESSB obuhvća ESB i nacionalne središnje banke svih država članica EU-a. (članak 282. stavak 1. Ugovora). Dakle, sve dok postoje države članice EU-a čija valuta nije euro, potrebno je razlikovati Eurosustav od ESSB-a.

ESB i nacionalne središnje banke surađuju u proizvodnji euronovčanica. Prvi korak je izračun potrebne količine novčanica za svaku godinu. Potrebno je proizvesti dovoljno novih novčanica kojima bi se zamijenile noćanice koje nisu prikladne za potrošnju. Na primjer, za vrijeme sezone se očekuje najveća potražnja za euronovčanicama. Predviđanja u vezi s potražnjom euronovčanica sastavlja nacionalna središnja banka, dok ukupnu prognozu sastavlja ESB. Nacionalne središnje banke redistribuiraju novčanice kako bi se izbjegao manjak ili višak u nekoj državi, a taj postupak nadzire ESB.¹¹

Što se tiče tiskanja, zadaću tiskanja dijeli više nacionalnih središnjih banaka. ESB raspoređuje proizvodnju na određeni broj nacionalnih središnjih banaka koje potom proizvedu zadani udio godišnje proizvodnje jednog ili više apoen. Svaka banka sama snosi troškove proizvodnje dijela novčanica koji je dodijeljen. Zanimljiv podatak je taj što su u 2017. godini središnje banke Njemačke, Francuske i Italije proizvele 1,7 milijardi novčanica od 50 eura.

ESB i ESSB su osnovane 1. lipnja 1998. godine, a današnje sjedište je u Frankfurtu na Majni. ESB osnovana je kao nova institucija sredinom 1998., a odgovornost za zajedničku valuta preuzela je od 1. siječnja 1999. godine. Prilikom formiranja ECB velika pozornost je pridana načelima nezavisnosti, transparentnosti i odgovornosti. Predsjednica ESB-a je Christine Lagarde iz Francuske.

3.1.4.3. Europski revizorski sud

Prilikom osnivanja Europske ekonomske zajednice 1958. osnovan je i mali revizorski odbor čija je zadaća bila provjeravati njegove financije. Kako je proračun Zajednice vremenom rastao Europski parlament je preuzeo odgovornost za proračunski nadzor. Međutim, svi su uvidjeli kako revizorski odbor više nema dovoljno ovlasti ni resursa za obavljanje zadaće koje su povjerene. Heinrich Aigner, tadašnji predsjednik odbora Europskog parlamenta za proračunski nadzor uvidio je nedostatke koje je imao revizijski mehanizam Europske zajednice, te se zalagao za osnivanje neovisnog vanjskog revizijskog tijela. Zahvaljujući zalaganju Heinricha Aignera Sud je osnovan Ugovorom iz Bruxella 22. srpnja 1975., dok je s radom započeo u listopadu 1977. godine i to sa sjedištem u Luxembourgu, gdje mu je i danas sjedište. Sud dobiva status punopravne institucije nakon stupanja Ugovora iz Maastrichta na snagu 1. studenog 1993. godine. Tada je Sud konačno stavljen u jednakopravan položaj sa Vijećem, Komisijom i Parlamentom, čime su povećane ovlasti i odgovornosti Suda. Nakon Ugovora iz Maastrichta Sudu je povjerena zadaća davanja godišnje izjave o jamstvu vezano za pouzdanost računovodstvene dokumentacije EU-a te zakonitosti i pouzdanosti transkavija povezanih sa samim Sudom. Još veće ovlasti Sud dobiva Ugovorom iz Amsterdama koji stupa na snagu 1999. godine. Nakon ugovora Sudu su proširene ovlasti na veći broj područja politike, te je formalizirana njegova uloga u borbi protiv prevara. Nakon Ugovora iz Nice 2001. godine samo je još više istaknuta suradnja Suda s nacionalnim revizijskim tijelima država članica. A

¹¹ Preuzeto sa: Europska središnja banka, <https://www.ecb.europa.eu/euro/banknotes/production/html/index.hr.html> (11.5.2024.)

Ugovorom iz Lisabona koji je na snazi od 1. prosinca 2009. godine još su više potvrđene ovlasti Suda. Te su uvedene izmjene u pogledu načina na koji se upravlja sredstvima EU-a i na koji se nadziru, i to jačanjem proračunskih ovlasti Europskog parlamenta i naglašavanjem odgovornosti država članica za izvršenje proračuna.¹²

U tekstu iznad možemo zaključiti kako je Europski revizorski sud rastao i dobivao sve više zadaća kako je rasla sama današnja Europska unija. Dakle zadaće ERS su: provododjenje revizije prihoda i rashoda EU-a, provjeravanje osoba ili organizacija koje upravljaju financijskim sredstvima EU-a, sastavljanje revizijskih izvješća s nalazima i preporukama za Europsku komisiju i nacionalne vlade, prijavljivanje mogućih prijevara ili korupcija Europskom uredu za borbu protiv prijevara (OLAF), sastavljanje godišnjih izvješća za EP i Vijeće EU-a i iznositi svoje mišljenje oblikovateljima politike EU-a kako bi se moglo bolje i transparentnije upravljati financijama EU-a.

Europski revizorski sud provodi tri vrste revizije. Prva je financijska revizija koja provjerava je li u financijskim izvješćima točno predstavljeno financijsko stanje, rezultati i novčani tok za zadanu godinu. Drugi oblik revizije je revizija usklađenosti ona provjerava jesu li financijske transakcije u skladu s pravilima. Te treća je revizija uspješnosti koja provjerava jesu li financijskim sredstvima ostvareni ciljevi uz najmanje moguće resurse i na najekonomičniji način.

Predsjednik ERS je Tony Murphy, irski državljanin koji je preuzeo dužnost suca 1. listopada 2022. godine, na tri godine mandata koji je obnovljiv. A članove imenuje Vijeće nakon savjetovanja sa Parlamentom, te članovima mandat traje šest godina koji je također obnovljiv.

3.1.4.4. Predsjednik Europske komisije

Današnja predsjednica Europske komisije je Ursula von der Leyen njezin mandat je od prosinca 2019. do listopada 2024. godine. Imenovali su je nacionalni čelnici uz potvrdu EP-a. Njezina uloga je davanje političkih uputa Komisiji, sazivanje sastanaka kolegija povjerenika, te presjedavanje. Također sudjeluje na sastancima skupine G7, sudjeluje na raspravama u EP i upravlja radom Komisije. Za razliku od predsjednika EP, predsjednik EK ima mandat pet godina, te tako i svaki njeni član. Ranije je mandat bio četiri godine, ali su Ugovorm o EU produžili na pet. Mandati su obnovljivi i poklapaju se s mandatima u EP.

EK za svoj rad odgovara EP, te Parlament može glasati o nepovjerenju u cijelom kolegiju Komisije. Ako Parlament izglasa nepovjerenje Komisiji, članovi Komisije (i Predsjednik) podnose kolektivnu ostavku, a Visoki predstavnik Unije ponosi ostavku na dužnosti koju obavlja u Komisiji.

Na sjednicama EK odluke se donose po kolegijalnom načelu, tj. većinom glasova članova Komisije, ali svi stoje iza odluke (bez obzira na njihovo prethodno glasovanje). Svaki povjerenik ima u Komisiji samo jedan glas. Svi prijedlozi koji izlaze iz Komisije trebaju biti prethodno i usvojeni na sjednici, ali radi ogromnog broja prijedloga i akata koji se dobivaju, odlučilo se da oni prijedlozi koji nemaju posebni značaj mogu biti poslani u pisanoj formi povjerenicima na usvajanje izvan sjednice Komisije.

¹² Preuzeto sa: Europski revizorski sud, <https://www.eca.europa.eu/hr/history> (11.5.2024.)

EK ima razrađenu svoju unutarnju strukturu koja se sastoji od političke i upravne strukture. Političku strukturu čini predsjednik, povjerenici i njihovi kabineti, a upravnu strukturu čine opće uprave, glavno tajništvo, privremeni i stalni odbori stručnjaka i savjetnika i ostale zajedničke službe i uredi.

3.1.4.5. Predsjednik Europskog vijeća

Predsjednik Europskog vijeća je Charles Michel. Prvi puta je izabran 1. prosinca 2019., a drugi mandat mu je započeo 24. ožujka 2022. godine. Mandat predsjednika je dvije i pol godine uz mogućnost jednog reizbora. Predsjednika bira Europsko vijeće kvalificiranom većinom glasova svojih članova.

Predsjednik Europskog vijeća odgovoran je za predsjedavanje sastanaka Europskog vijeća i poticanje njegova rada, osiguravanje pripreme sastanaka Europskog vijeća i osiguravanje kontinuiteta njegovoga rada, omogućava koheziju i postizanje konsenzusa u okviru Europskog vijeća, te podnosi izvješće Europskom parlamentu nakon svakog sastanka Europskog vijeća.

3.1.5. Europski ombudsman

Europski ombudsman istražuje pritužbe na nepravilnosti u postupanju institucija ili drugih agencija EU. Pritužbe mogu podnijeti državljani država članica ili osobe sa stalnim boravištem u državi članici, te također udruge ili poduzeća koja imaju sjedište u EU. Europski ombudsman je neovisno tijelo kojemu odgovaraju institucije i agencije Europske Unije. Dakle, ombudsman pomaže pojedincima, poduzećima i organizacijama koji imaju problema s upravom u EU, provodi istrage temeljem njihovih pritužbi o nepravilnostima u postupanju institucija i tijela EU. Iako trenutna ombudsmanica smatra da EU već ima dobre administrativne standarde, smatra da se mora postići najviši mogući standard u korist Europljana.

Sjedište europskom ombudsmana je u Strasburu u Francuskoj, a europska ombudsmanica je Emily O'Reilly. Europski parlament prvi je puta izabrao Emily O'Reilly za europsku ombudsmanicu u srpnju 2013. Nakon izbora za Europski parlament u prosincu 2014. i zatim u prosincu 2019. opet je izabrana na mandat u trajanju od pet godina. Prije nego što je postala europska ombudsmanica, izvršavala je dužnost prve irske pravobraniteljice i povjerenice za informiranje (2003. – 2013.) te povjerenice za informiranje o okolišu (2007. – 2013.). Emily O'Reilly je novinarka, spisateljica i reporterka koja je za svoj rad dobila mnogobrojna domaća i međunarodna priznanja.

Ured europskog ombudsmana je 2020. pripremio strategiju „Ususret 2024.“ kojom se usmjeravaju postojeće ovlasti Europskog ombudsmana. A strategija se nastavlja na uspješnu strategiju „Ususret 2019“ čiji je glavni cilj bilo povećanje vidljivosti, utjecaja i značaja Ureda. Četiri cilja koja se žele postići su: održavanje pozitivnog utjecaja na administraciju EU, kontinuiran značaj rada Ureda, želja za većom osvještenosti građana o radu Ureda i dodatno povećanje učinkovitosti poslovanja Ureda.

3.2. Institucije Europske unije

U sljedećem dijelu završnog rada podalje će se objašnjavati rad institucija, njihov nastanak i njihovo sjedište. Također, biti će riječ o Ministarstvu vanjskih i europskih poslova u Hrvatskoj, važnost ministarstva za Hrvatske građane kao građane Europske unije.

3.2.1. Europska investicijska banka (EIB)

Europska investicijska banka osnovana je 1958. godine Rimskim ugovorom, u isto vrijeme kada su osnovane i druge institucije pod nazivom „Europska ekonomska zajednica“. EIB je financijski i pravno neovisna institucija Europske Unije sa sjedištem u Luksemburgu. Predsjednica EIB je Nadia Calviño, bivša ministrica gospodarstva Španjolske. Članice EIB su i zemlje članice EU, njih 27. Ukupni upisani kapital iznosi 248,8 mlrd eura, a uplaćeno je 22,2 mlrd eura (8,92%), dok ostalo predstavlja kapital na poziv. Udjeli zemalja članica određeni su prema njihovoj ekonomskoj snazi unutar EU, najveće udjele imaju Njemačka, Italija i Francuska (18,78%), dok Španjolska ima 11,27%, a Belgija i Nizozemska 5,21%. Ukupna imovina Banke na kraju 2022. godine iznosila je 544,6 mlrd EUR.¹³ Glavna uloga EIB je davanje poticaja u zapošljavanju i gospodarskom rastu u Europi, podržavanje mjera za ublažavanje klimatskih promjena i promicanje politike EU-a izvan njezinih granica. EIB posuđuje novac na tržištima kapitala, te ga pozajmljuje za projekte EU-a uz povoljne uvjete. Čak 90% zajmova daje se za projekte EU-a, a važno je napomenuti da se novac nikada ne uzima iz proračuna EU-a. EIB nudi tri glavne vrste proizvoda i usluga:

1. Davanje zajmova – zajmovi se daju klijentima svih veličina kako bi se potaknuo gospodarski rast i zapošljavanje, zajmovi također obuhvaćaju 90% ukupnih financijskih obveza EIB-a. Zajmovi koji se izravno daju iznose više od 25 milijuna eura, međutim dok je riječ o manjim zajmovima, EIB otvara kreditne linije za financijske institucije koje zatim pozajmljuju sredstva vjerovnicima.
2. Mješovito financiranje – klijentima se omogućuje kombiniranje EIB-ovog financiranja sa dodatnim ulaganjima
3. Savjetovanje i tehnička pomoć – služe za što veću profitabilnost ulaganja.¹⁴

Odluke EIB donose tijela kao što su: vijeće guvernera (čine ga uglavnom ministri financija iz svih država članica), upravno vijeće (sastoji se od 28 članova koje su imenovale države članice EU-a i jedan član koji je imenovala Europska komisija) i upravni odbor (izvršno tijelo Banke).

¹³ Preuzeto sa: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/eib/417> (11.5.2024.)

¹⁴ Preuzeto sa: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-investment-bank-eib_hr (11.5.2024.)

3.2.1.1. Europska banka za obnovu i razvoj

Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) osnovana je 1990. godine u cilju pomoći zemalja Srednje i Istočne Europe da pređu u slobodno, demokratsko i tržišno društvo. Njezin obuhvat se kasnije proširio na zemlje bivšeg Sovjetskog saveza, te zatim na zemlje južnog i istočnog Mediterana. Sjedište EBRD-a je u Londonu, a uredi EBRD-a se nalaze u 35 država. EBRD je osnovalo 40 država i dvije institucije – Europska investicijska banka i Europska Unija. Danas se sastoji od 74 članice, dok je 36 država korisnica Baničnih sredstava. Predsjednica je Odile Renaud-Basso, koja je na dužnost stupila u studenome 2020. godine. Najveću glasačku snagu u Banci imaju SAD, zatim Njemačka, UK, Japan, Francuska i Italija. Upisani kapital EBRD-a je 29,76 mlrd eura, a uplaćeno je 6,22 mlrd eura (20,89%), dok ostatak predstavlja kapital na poziv.¹⁵ Iako EBRD većinski financira poduzeća u privatnom sektoru, također je jako aktivan u pružanju potpora financijskim institucijama. Podrška njima ostvaruje se putem izravnog ulaganja ili putem kredita koji se institucijama daju za daljnje pozajmice poduzećima. Financiranje iz EBRD-a usmjereno je na prijevoz, vodu, energiju infrastrukturu i dovodnju. A cilj EBRD-a je da do 2025. godine najmanje 50% njezinih ulaganja bude posvećeno „zelenim ulaganjima“.

Hrvatska je postala članicom 15. travnja 1993. godine. Upisani kapital Hrvatske iznosi 109,42 milijuna eura, od čega uplaćeni 22,82 milijuna eura, dok je kapital na poziv 86,6 milijuna eura. Sukladno tome Hrvatska posjeduje 10.942 dionice, tj. 10.942 glasa, a u postocima 0,37% glasačke snage.

3.2.1.2. Odbor regija

Odbor regija je tijelo osnovano 1994. godine nakon stupanja na snagu Ugovora iz Maastrichta, a zastupa interese regionalnih i lokalnih tijela u EU, te u njihovo ime upućuje mišljenja Vijeću i Komisiji. Članovi mogu biti, npr. načelnici regionalnih tijela, gradonačelnici, te izabrani ili neizabrani predstavnici regija i gradova. Pomoću odbora regije biračka tijela se zalažu za europsku integraciju. A zadaća je uključiti regionalna i lokalna tijela u europski proces odlučivanja kako bi se potaknulo sudjelovanje građana. Radi se o političkom tijelu koje se sastoji od 329 članova i 329 zamjenika članova odabranih iz 300 regija, 100 000 lokalnih tijela i 1 milijuna lokalnih političara koji predstavljaju 441 milijun građana EU-a.¹⁶ U skladu sa političkim prioritetima (kojih je tri), te se odnose na razdoblje od 2020. do 2025. Sve odluke koje se odnose na promjene koje u današnje vrijeme doživljavaju sela, gradovi, regije treba donositi na razini što bližoj građanima.

Prvi prioritet je približavanje Europe građanima: demokracija i budućnost EU-a. Jačanje demokracije na svim razinama vlasti kako bi EU što učinkovitije odgovarao na potrebe građana.

Drugi prioritet je izgradnja otpornih regionalnih i lokalnih zajednica, koje bi davale odgovor na digitalnu, klimatsku i demografsku tranziciju, globalnu pandemiju i migracijske tokove.

¹⁵ Preuzeto sa: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/ebrd/410> (11.5.2024.)

¹⁶ Preuzeto sa: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/16/odbor-regija> (11.5.2024.)

Treći prioritet je kohezija, temeljna vrijednost: lokalizirana politika EU-a kojima se EU stavlja u službu građana i područja u kojima žive. Kohezija nije novac već temeljna vrijednost EU-a osmišljena za poticanje socijalne, teritorijalne i gospodarske kohezije.

3.2.2. Europski ekonomski i socijalni odbor

Europski ekonomski i socijalni odbor (EESC) je institucija Europske unije koja postoji još od 1958. godine, shodno pravilima Rimskog ugovora. Ugovorom iz Nice je određen maksimalan broj članova, tj. 350 a njih predlažu države članice, a Vijeće EU imenuje na obnovljivi četverogodišnji mandat. Broj članova koji zastupaju svoju državu članicu zavisi o veličini određene države.

EESC ima savjetodavnu funkciju i zastupa interese različitih ekonomskih i socijalnih interesnih grupa. Članstva se sastaju u Bruxellu, a sjednice su strukturirane kroz tri kategorije: poslodavci, zaposlenici i predstavnici ekonomskih i socijalnih interesnih grupa (npr. naučnici, potrošači, poljoprivrednici i dr.). Cilj odbora je jačanje i organizacija civilnog društva u Europskoj uniji, te podizanje transparentnosti rada Unije.

Ugovorom o Europskoj zajednici, zakonodavne institucije imaju obvezu konzultirati Odbor, dok su u drugima ovlaštene zatražiti savjet iako obaveza ne postoji. Svaka promjena Osnivačkog ugovora postepeno širi djelokrug pitanja u kojima je obavezno mišljenje Odbora. Odbor ima pravo i na vlastitu inicijativu iskazati mišljenje kojim izražava svoje stajalište o bilo kojoj temi. Odbor godišnje prosječno donese 170 savjetodavnih mišljenja, dok je 15% njih na vlastitu inicijativu. Sva mišljenja se prosljeđuju Parlamentu, Vijeću i Europskoj Komisiji.

3.2.3. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (MVEP) je nadležno tijelo državne uprave za provedbu vanjske politike RH i nacionalnu koordinaciju europskih poslova, koja se provodi neposredno, odnosno putem diplomatskih i drugih predstavništva RH u inozemstvu. Cilj ministarstva je jačanje međunarodnog položaja Hrvatske i utjecaja na prepoznatljivost Hrvatske u Europi i svijetu. Također MVEP radi na razvoju partnerstva na bilateralnom i multilateralnom planu, a to uključuje sudjelovanje u instrumentu za poticanje oporavka „EU sljedeće generacije“. Služba vanjskih poslova ulaže napore u postizanju i očuvanju globalnog mira, sigurnosti i stabilnosti, osobito na području jugoistočne Europe. MVEP se zalaže i za osiguravanje primjerenog položaja Hrvata u susjednim državama, prvenstveno u BIH, ali i ostalog iseljenog stanovništva u drugim državama. MVEP pruža pomoć hrvatskim građanima u drugim državama pomoću hrvatskog – diplomatskog konzularnog predstavništva. Trenutni ministar vanjskih i europskih poslova je Gordan Grlić Radman.¹⁷

¹⁷ Preuzeto sa: <https://mvep.gov.hr/ugovori-dokumenti-i-obraci/ugovori/22969> (11.5.2024.)

3.3. Vremesni redoslijedi pristupanja država u Europskoj uniji

U navedenim poglavljima prolazi se proces pristupanja država Europskoj uniji, neke države članice su imale teži proces dok su neke bez imalo natezanja ušle u EU.

Kao što je već navedeno proces integracije je započeo pedesetih godina XX. stoljeća okupljanjem tri manjih i triju većih država – Njemačka, Italija, Francuska, Belgija, Nizozemska i Luksemburg. Proces proširenja današnje Unije, tadašnje Zajednice je bio dugotrajan i postupan. A ulazak europskih država u Uniju jedinstven za svaku državu. Iako su danas zahtjevi članica sve glasniji, te zahtjevaju prestanak širenja ili njeno usporavanje, međutim s europskim integracijskim procesom može se očekivati da širenje Unije neće prestati još neko vrijeme. Kao prvi razlog njenog ne zaustavljanja je taj da današnju Uniju možemo gledati kao uspjeh u projektu europskih integriranja kroz supranacionalnu zajednicu. Drugi razlog je taj da su sami začetnici (Monnet, Schuman) željeli okupiti što širi krug država tadašnje Zapadne Europe kako bi se Europa integrirala, najprije ekonomski, a potom vojno i politički. Sama ideja je bila europsku integraciju provoditi u dva smjera:

1. produblivanjem integracije („deepening of integration“), tj. što viši stupanj povezivanja država članica međusobno na razini tijela Zajednice/Unije i na što većem broju različitih područja
2. proširivanjem integracije („widening of integration“), tj. uključivanjem u članstvo Unije što veći broj država Europe¹⁸

Kao treći motiv za uključivanjem u članstvo Unije je rastući trend globalizacije u kojemu manje (slabije) države nemaju dobre izgleda za razvoj, u usporedbi sa velikim regionalnim silama (Amerike, Japana, Kine, Indije i sl.). I na kraju četvrti razlog europskog integriranja kroz supranacionalne zajednice se pokazao kao najprimjereniji način povezivanja europskih država u kojem države članice prenose dio svoga suvereniteta, ali i dalje zadržavaju vlastitu državnost i identitet.

3.3.1. Zemlje koje su pristupile EU 1957.

Zemlje koje pristupaju EU 1957. su zapravo zemlje osnivačice EU-a. Države Europe nakon Drugog Svjetskog rata bile su ekonomski izrazito slabe. Postojao je strah unutar Europljana oko dolaska novog rata, jačanja Njemačke, a i strah od Sovjetske snage koja je dominirala Europom. Kao što je već navedeno Robert Schuman je svijetu obznanio Jean Monnetov plan u kojemu je cilj ujedinjenje europskih država. I tako su zemlje Beneluksa (Nizozemska, Belgija, Luksemburg) i Savezna Republika Njemačka, Italija i Francuska potpisale Pariški ugovor 18. travnja 1951. i uspostavile zajedničko tržište ugljena i čelika, te su tako sirovine ratne industrije pretvorene u instrumente pomirenja i mira. Šestorka je osnovala Europsku Ekonomsku zajednicu i Europsku zajednicu za atomsku energiju 1957. Sa Rimskim ugovorom potpisanim u Rimu osnovana je Europska Ekonomska Zajednica, današnja Europska unija.

¹⁸ Mintas Hodak Lj, op. cit., str. 63.

3.3.2. Zemlje koje su pristupile EU 1973.

U samim počecima Europska ekonomska zajednica prolazila je teško razdoblje početaka izgradnje zajedničkog tržišta. Uz izgradnju zajedničkog tržišta, zemlje Zajednice susreću se s prvim valom proširenja, ulaskom novih zemalja u članstvo – Velika Britanija, Irska, Danska, međutim i sa odbijanjem ulaska u članstvo odnosno sa norveškim „ne“.

Velika Britanija je na samom početku odbijala sudjelovanje u projektu europske integracije, smatrajući da tako može narušiti svojem suverenitetu. Međutim, šezdesetih godina 20. stoljeća dogodio se pomak u politici Velike Britanije i njezinom specifičnom „wait and see“ načinu promatranja europskih integracija. Iako je Velika Britanija bila skeptična, ubrzo je promijenila mišljenje u želji za što bržim gospodarskim rastom i željom za sudjelovanje u procesu europskog ujedinjenja. U raspravama o europskom integriranju u Velikoj Britaniji dvije stranke su bile podijeljene. Dok su laburisti zagovarali zaštitu države ulaskom u Zajednicu i nadzor ekonomske politike zemlje, konzervativci su isticali svoje proeuropske stavove, tj. brigu oko suvereniteta i slobodne trgovine.

Dok je s jedne strane rasla želja u Velikoj Britaniji za ulaskom u Zajednicu, među članicama osjećaji su bili miješani. Njemačka je zagovarala ulazak Britanije u članstvo, dok je Francuska u početku bila sklona ulasku, međutim od dolaska generala Charles de Gaullea na vlast, stav prema ulasku se izrazito promijenio. Francuska je uporno zagovarala protivno ulasku Velike Britanije u Zajednicu sve do odlaska de Gaullea sa vlasti.

Unatoč brojnim sukobima u zemlji 1961. Velika Britanija je podnijela zahtjev za članstvo u EEZ-u. Međutim, kako je već navedeno pregovori su završili negativno: vetom generala de Gaullea 14. siječnja 1963. godine. Iako su druge članice bile šokirane vetom generala de Gaullea popustile su pod pritiskom Francuske i tako odgodile pregovore za članstvo. Kao razloge za odbijanje Velike Britanije u članstvo de Gaulle je naveo kako postoji bitna razlika između „kontinentalne“ Europe i Velike Britanije. Naveo je kako strahuje od „amerikanizacije“ Europe, koja prijete Europi ulaskom Velike Britanije u Zajednicu. Također, naveo je kako postoji sam razdor unutar zemlje među strankama, te je smatrao kako neće biti iskrena i konstruktivna članica koja pridonosi integraciji.

Nakon odbijanja za ulaskom u članstvo Velika Britanija je nanovopodnijela zahtjev 1967. godine. Budući da nije bilo nikakvog pomaka oko britansko-francuskih odnosa de Gaulle je ponovno stavio veto, no ovog puta je blokirao i članstvo Irske i Danske. Nakon dolaska novog francuskog predsjednika na vlast (1969.) Georges Pompidue želio je prekinuti loše odnose između dviju država, te je napravio tzv. Francusku inicijativu. Inicijativa se sastojala od tri teme predviđene za raspravu na sljedećem sastanku šefova država i vlada Zajednica: dovršenje, produblјivanje i proširenje. Tom inicijativom otvorio se val proširenja Zajednice, te su ostale članice prigrlile francusku inicijativu. U Den Haagu 1969. prihvaćeni su zahtjevi za članstvo Velike Britanije, Irske, Danske i Norveške, te su tako i započeli pregovori oko ulaska zemalja u članstvo Zajednice.

Irska, Danska i Norveška su podnijele zahtjev za članstvo 1961. i 1967. Međutim slijedile su istu sudbinu kao i Velika Britanija, tj. dobivanje veta de Gaullea značilo je zatvaranje vrata i ovim trima državama. No, kada su započeli pregovori o članstvu u Zajednici za Veliku Britaniju

to je značio početak pregovora i za ove tri države. Svaka od država je imala svoje specifične unutarnje poteškoće, koji su se najmanje osijetili u Irskoj, a najviše u Norveškoj.

Referendum o ulasku Irske u Zajednicu održan je 10. svibnja 1972. godine. Referendumu se odazvalo čak 70% birača od čega je 81% bio suglasan sa ulaskom Irske u Zajednicu.

Malo drugačija situacija se odvijala u Danskoj. Danska je ulaskom u Zajednicu očekivala ekspanziju na zajedničko tržište Zajednice. No, iznimno jaka i razvijena danska poljoprivreda predstavljala je potencijalnu opasnost poljoprivrednicima šest država članica Zajednice. Radi toga „stare“ članice nisu željele prihvatiti Dansku u članstvo ukoliko ona ne pristane na određene prijelazne periode, tj. razdoblja u kojima bi postupno povećavala svoj izvoz pojedinih poljoprivrednih proizvoda na zajedničko tržište EEZ-a. Na taj način priključenje Danske zajedničkom tržištu, donekle bi olakšalo gospodarstvo „starih“ država članica. Nakon referenduma u Danskoj od ukupno 89,5% birača koliki je bio odaziv, pozitivno je glasalo njih 63%.

Norveška je tijekom pregovora o članstvu imala nekoliko otvorenih pitanja: poljoprivreda, ribarstvo i nafta. Što se tiče rasta norveške poljoprivrede nju karakteriziraju izravne državne potpore koje su suprotne načelima Zajedničke poljoprivredne politike. Cilj je bio zadržavanje ruralnog stanovništva na selu i podupiranje njihovog bavljenja poljoprivredom što je suprotno sa standardima u Zajednici. Još osjetljivije je bilo područje ribarstva. Norveška ima oko 2000 km dugačku obalu i visoki udjel izvoza ribe i ribljih prerađevina u BDP-u Norveške. A ulazak Norveške u Zajednicu značilo bi širenje voda Zajednice za nekoliko tisuća kvadratnih kilometara, te je još u tome trenutku Zajednica usvojila „načelo jednakog pristupa brodica“ svih država članica nacionalnim teritorijanim vodama ostalih država članica. To bi za Norvešku svakako bilo opasno, budući da bi to značilo ulazak stranih brodica u norveško teritorijalno more radi ulova ribe. Nakon potpisanog Ugovora o pristupanju 22. siječnja 1972., 26. rujna se održao referendum. Na referendum je izašlo 77% građana, negativan odgovor je dalo čak 53,5% građana. Prevladao je glas ribara i poljoprivrednika nad glasom urbanog stanovništva. Kasnije je u Norveškoj bio proveden još jedan referendum, međutim s jednako negativnim rezultatom.

3.3.2.1. Pristupanje EU 1981. – Grčka i 1986.

Grčka je prva država u Europi koja se pozvala na čl. 238 Rimskog ugovora. Članak je omogućavao državama, međunarodnim organizacijama ili zajednicama država da postanu pridružene članice Zajednice. Pozivajući se na to pravo, Grčka je već 1961. stekla status pridružene članice Zajednice. Ugovor o pridruživanju Grčke omogućavao joj je da nakon toga zatraži i punopravno članstvo EEZ-u. Međutim, od stjecanja statusa pridružene članice do punopravnog članstva u Zajednici Grčka je prošla kroz 20-godišnji prijelazni period. Nakon vojnog udara u Grčkoj 1967. EEZ je suspendirala Ugovor o pridruživanju do 1974. godine. U grčkoj je 1973. srušena monarhija i uspostavljena je republikanska parlamentarna demokracija, te joj je već sljedeće godine bilo vraćeno članstvo u Vijeće Europe, kojeg je napustila 1969., te joj je tako i osnažen status pridružene članice EEZ-a.

Radi aktiviranja članka 72. Ugovora o pridruživanju Grčka je 1975. podnijela zahtjev za punopravno članstvo u EEZ-u.

Ulazak u članstvo Grčkoj bi omogućio ubrzanje gospodarskog rasta, jačanje demokracije, te uspostavljanje prijateljskih veza sa zemljama Zapadne Europe. Međutim, zanimljivo je to kako

je Europska komisija dala negativno mišljenje o grčkom zahtjevu za članstvo. U mišljenju iz 1976. Komisija je iznijela niz razloga zašto se na ulazak Grčke u Zajednicu gleda negativno. Prvobitno stavljen je naglasak na zaostalost u gospodarskom rastu, nerazvijena poljoprivreda gledajući na usporedbu s naprednom i industrijaliziranom Zajednicom, te također nazadna ekonomija. Osim ekonomskih razloga, postojali su i snažni politički razlozi. Naglasak je bio stavljen na uplitanje u grčko-turske odnose, uzimajući u obzir i činjenicu da je i Turska potpisnica Ugovora o pridruživanju još od 1963. godine. Uz sve navedeno kandidatura Grčke je značila i prihvaćanje novih elemenata u dotadašnjem svjetonazoru Zajednice: mediteranski, balkanski i pravoslavni. Uz sve navedeno Grčka je bila u nedostatku radi manjkanja zajedničkih granica s ijednom od tadašnjih država članica Zajednice. Grčka je imala izrazito visoku stopu nezaposlenosti i nizak BDP (50% niži od prosjeka BDP-a država članica). Sve su to bili razlozi zbog kojih se Grčka nadala potporama u poljoprivredi (26% stanovništva bilo je zapošljeno u poljoprivredi) i razvoju turističke industrije. S druge strane države članice EEZ-a bojale su se od ulaska na zajedničko tržište, od ulaska grčkog vina, maslina, voća i povrća, za koje su već postojali francuski i talijanski viškovi unutar Zajedničke poljoprivredne politike. Uz to treba i nadodati strah od ulaska jeftine grčke radne snage, koja bi potražila bolje mjesto pod suncem u razvijenijim zemljama Zajednice.

Unatoč protivljenju Komisije, njemački ministar vanjskih poslova, Hans Dietrich Genscher, zauzeo se za pridruživanju Grčke u Zajednicu, te je Vijeće ministara EEZ-a donijelo pozitivnu odluku o grčkoj kandidaturi i to čak bez prijelaznog razdoblja. Tako je Grčka uz puno nedaća postala 1. siječnja 1981. desetom punopravnom članicom Zajednice.

Treće proširenje koje je uslijedilo 1986. odvijalo se na jugu Europe, te se radi o Španjolskoj i Portugalu.

Španjolska i Portugal nakon izlaska iz diktatorskih režima (Franco i Salazar) su željele usmjeriti svoje države prema demokraciji. Međutim, isto kao i Grčka karakterizirale su ih zaostalo gospodarstvo, nerazvijena poljoprivreda i industrija, ali i politička marginalizacija tijekom diktatorskih režima.

U Portugalu nakon „Revolucije Karanfila“, u kojoj su uklonili Salazarov autorativni režim uspostavljen još 1933. godine, povratnici iz izgnanstva bili su suprostavljeni pripadnicima vojske što je izazivalo prijetnju izbivanja revolucionarnog kaosa. Kako bi se ojačala politička situacija u Portugalu i kako bi se zemlji pomoglo da izađe iz međunarodne izolacije članice EEZ-a su 1973. pristale na sklapanje Ugovora o slobodnoj trgovini Portugala s EEZ-om. Te je tri godine kasnije Portugal bio prihvaćen u članstvo Vijeća Europe, što je Portugalu otvorilo put prema podnošenju zahtjeva za članstvo u EEZ-u. Zahtjev je podnesen 28. ožujka 1977. godine, te je Komisija zahtjev za članstvo ocijenila pozitivno što je označilo početak dugih i teških pregovora. Portugal je morao prihvatiti da EZ zadrži carine na uvoz portugalskih poljoprivrenih proizvoda u tzv. Transakcijskom razdoblju od 10 godina. Od 1878. do 1985. napokon je u Lisabonu u lipnju 1985. potpisan Ugovor o pristupanju Portugala u članstvo Europske ekonomske zajednice. Tako da je Portugal od 1. siječnja 1986. postao član EEZ-a.

Španjolska je dobila priliku za priključenje u Zajednicu nakon smrti generala Franca (1975.) i dolaskom kralja Juana Carlosa na vlast. Španjolska je prvi puta podnijela zahtjev za članstvo u veljači 1962. godine, međutim tek je 1977., nakon održanih prvih parlamentarnih izbora Španjolska obnovila prvobitni zahtjev. Komisija je pozitivno gledala na ulazak Španjolse u Zajednicu, a pregovori o članstvu su trajali od veljače 1979. do lipnja 1985. kada je u Madridu potpisan Ugovor o pristupanju Španjolske Europskoj ekonomskoj zajednici. Španjolska je

ulaskom u članstvo 1. siječnja 1986. godine, prvobitnom Zajednicom šestorke povećala svoje članstvo za 100% i tako postala Zajednicom dvanaestorice.

3.3.2.2. Zemlje koje su pristupile 1995.

Četvrti val proširenja, na Austriju, Švedsku i Finsku, koje se zbog karaktera članica – još naziva „Proširenje na neutralne“ (Neutral countries enlargement) dogodio se nakon završetka hladnog rata i pada berlinskog zida. Za ove članice postalo je važno ući u članstvo EU-a kako bi mogle osigurati sudjelovanje u kreiranju europske politike, tj. kako bi sudjelovale u stvaranju pravila igre u novoj Europi. Igru u kojoj bi svakako morale sudjelovati bile članice ili ne. Austrija je podnijela zahtjev za članstvo 1989., a za njom je Švedska podnijela zahtjev 1991., te Finska 1992. Švicarska je također prvi puta podnijela zahtjev za članstvo u EU u svibnju 1992., te je i Norveška ponovo podnijela zahtjev u rujnu 1992. godine.

Međutim, Švicarska je ubrzo nakon što je podnijela je i povukla svoj zahtjev za članstvo dok je Norveška ponovo prolazila kroz niz istovrsnih problema kao i kada je prvi puta aplicirala za članstvo. I ovoga puta Norvežani su referendumom odbili ulazak u članstvo EU-a.

3.3.2.3. Zemlje koje su pristupile 2004.

Proširenje koje se dogodilo 2004. godine najveće je u povijesti Europske unije, ne samo radi svoje veličine već i radi sjedinjenja Istoka i Zapada. Od 1. svibnja primljeno je osam tranzicijskih država i dvije mediteranske države. To je značilo novih 70 milijuna stanovnika, čime je stanovništvo EU-a naraslo na 455 milijuna.

Malta i Cipar su postale članice EU-a 1. svibnja 2004. godine, a članice europodručja su postale 1. siječnja 2008. godine. Malta je danas na desetom mjestu prema BDP-u po stanovniku, koji iznosi 36 900 eura što je iznad prosjeka EU-a (35 500).¹⁹ Dok je Cipar niži od prosjeka, te BDP po stanovniku iznosi 33 400.

Baltičke države Litva, Latvija i Estonija su postale članice EU-a na isti dan 1. svibnja 2004. godine. Litva je ušla u europodručje 1. siječnja 2015. godine, Latvija 1. siječnja 2014., a Estonija 1. siječnja 2011. godine. BDP u sve tri zemlje je niži od prosjeka.

Kako su i gore navedene zemlje postale članice EU 1. svibnja 2004. tako su i Poljska, Slovačka, Češka, Mađarska i Slovenija.

Poljska danas kao valutu još uvijek koristi poljske zlote, što mnogi smatraju kao „pravi blagoslov“ budući da je jedina uspjela izbjeći recesiju 2009. godine. Poljsko domaće tržište je veliko, radi čega Poljsku obilježava samoodrživost kojom se manje zemlje poput Mađarske ne mogu pohvaliti. Poljski BDP je u prosjeku niži, te iznosi 28 200 eura.

Slovačka je ušla u europodručje 1. siječnja 2009. godine. Slovački BDP je u prosjeku niži te iznosi 25 200 eura.

¹⁹ Preuzeto sa : https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/malta_hr (12.5.2024)

Češka nije u europodručju, te i dalje kao valutu koristi češke krune. BDP je u prosjeku niži, te iznosi 32 000 eura.

Mađarska i dalje koristi franke, te nije u europodručju. A BDP po stanovniku je u prosjeku manji, te iznosi 27 000 eura.

Slovenija je članica europodručja od 1. siječnja 2007. godine. BDP je u prosjeku niži, te iznosi 31 900 eura.

3.3.3. Zemlje koje su pristupile EU 2007.

Rumunjska i Bugarska su 1995. podnijele zahtjeve za članstvo u EU. Međutim, 2002. Europsko vijeće je istaknulo kako Rumunjska i Bugarska nisu uspjele ispuniti sve postavljene kopenhavske kriterije. Vijeće je navelo kako države moraju ulagati dodatne napore kako bi podigle razinu vlastite spremnosti za članstvo u Uniji. Na summitu u Kopenhagenu Komisija je odgodila primanje država na tri godine, te je izradila Mapu puta (Road Map). Cilj Mape puta je bilo definiranje svih koraka i mjera koje su države još morale poduzeti, s naglaskom na gospodarske reforme i učinkovitu primjenu usklađenog zakonodavstva. Iako ni Rumunjska ni Bugarska nisu do 2007. uspjele ispuniti sve potrebne mjere za pristupanje u EU, Unija je odlučila održati riječ te su tako Rumunjska i Bugarska 1. siječnja 2007. godine postale članicama EU. Na kraju se to pokazao kao loš izbor jer su se problemi za te dvije zemlje nakon ulaska u Uniju samo produbili, a u institucijama Unije su izazvali otpor prema novim proširenjima.

3.4. Pristupanje Hrvatske EU 2013.

Ugovor o pristupanju potpisan je 9. prosinca 2011. godine, nakon pozitivnog mišljenja Komisije iz listopada 2011. godine i pristanka Europskog parlamenta iz prosinca 2011. godine. Hrvatska je postala članica Europske unije 1. srpnja 2013. godine, nakon što su Ugovor o pristupanju ratificirale sve države članice Europske unije.²⁰

Kao država članica Europske unije Republika Hrvatska dobila je pristup jedinstvenom tržištu EU. Postajući dijelom jedinstvenog tržišta, zemlja ima koristi od „četiri slobode“ – slobodnog kretanja roba, usluga, kapitala i rada, koje omogućuju učinkovitiju preraspodjelu domaćih čimbenika proizvodnje, što rezultira novim poslovnim i trgovinskim mogućnostima i u konačnici povećanje izgleda. Država, također, dobiva pristup fondovima EU-a, financijskim alatima uspostavljenima za provedbu regionalne politike Europske unije, s primarnim ciljem smanjenja regionalnih razlika u prihodima, bogatstvu i mogućnostima.²¹

²⁰ European Commission, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL, Brisel, 2013., str. 2. <https://eur->

²¹ Draženović, Ivana; Kunovac, Marina; Pripuzić, Dominik. Dynamics and Determinants of Migration – The Case of Croatia and Experience of New EU Member States, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2018., str. 2.

3.4.1. Države kandidatkinje za pristupanje EU

Proširenje EU-a način je njegovanja mira i stabilnosti u Europi, povećanja prosperiteta za Europljane i stvaranja prilika za tvrtke. Zemlje koje se pripremaju za pridruživanje imaju koristi od bližih veza s EU-om, jače potpore temeljnim pravima kao i od financiranja i stručnog znanja iz EU-a kako bi im se olakšao proces. Da bi podnijela zahtjev za članstvo u EU, zemlja se mora nalaziti u Europi i mora poštovati demokratske vrijednosti Europske unije. Također, treba imati stabilne institucije koje jamče demokraciju i vladavinu prava, funkcionalno tržišno gospodarstvo te sposobnost preuzimanja i izvršavanja obveza članstva u Europskoj uniji. Zemlje kandidatkinje i potencijalne zemlje kandidatkinje imaju koristi od financiranja EU-a, detaljnih savjeta o politikama, kao i sporazuma o pridruživanju, čime se daje dalekosežan pristup unutarnjem tržištu EU-a.

Država može postati službeni kandidat nakon što ispuni osnovne političke, ekonomske i reformske kriterije. Zatim može započeti službene pregovore o 35 poglavlja koja pokrivaju brojna različita područja politike s EU-om. Nakon što su pregovori i reforme završeni, pristupni ugovor se finalizira te ga trebaju ratificirati sve postojeće države članice EU i sama zemlja kandidatkinja prije nego što pristupi Europskoj uniji.²²

Države kandidatkinje za daljnja proširenja su: Srbija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Albanija i Turska. Pristupanje Hrvatske EU poticaj je za druge države u regiji. U prosincu 2013. godine otvoreni su pregovori sa Crnom Gorom, a sa Srbijom u siječnju 2014. godine. Republici Makedoniji je odobren status kandidatkinje 2005. godine, međutim još nisu započeli pregovori radi spora s Grčkom u vezi korištenja imena „Makedonija“.

3.3.2.1. Sankcije Austriji od strane EU 2000.

Sankcije Europske unije prije navedenoga slučaja nikada nisu bile upućene zemlji članici već zemljama trećega svijeta. U to vrijeme, krajnje desna Slobodarska stranka (FPÖ), koja je bila druga na nacionalnim izborima te godine, pridružila se austrijskoj koalicijskoj konzervativnoj vladi (ÖVP), što je izazvalo opću paniku među čelnicima diljem EU. Smatrajući da će EU uskoro sadržavati vladu s neonacističkim programom. A već je u siječnju 2000. godine pod portugalskim predsjedanjem EU-a, tadašnjih četrnaest država članica je zaprijetilo da u slučaju integracije FPÖ-a u austrijsku vladu „neće prihvatiti nikakve službene bilateralne kontakte s takvom austrijskom vladom niti će podupirati austrijske državljane u njihovoj kandidaturi za položaje u međunarodnim organizacijama, dok će austrijski veleposlanici u glavnim gradovima Europske unije biti primani tek na tehničkoj razini.“ Međutim, sankcije su se pokazale neuspješnima, ali i upitnog legitimiteta, te su ukinute već u rujnu iste godine.²³

Neposredni učinci sankcija bili su mješoviti. Ubrzo nakon najave sankcija, Jörg Haider, čelnik Slobodarske stranke, napustio je vladu, uklonivši dio toksičnosti iz koalicije. No, dvije trećine austrijske javnosti, gotovo dvostruko više od onih koji su glasali za Slobodarsku stranku, protivilo se sankcijama. Prosvjedi diljem Europe izražavali su pobunu protiv političkog pritiska na Austriju. Unutar nekoliko mjeseci tijekom kojih austrijska vlada nije učinila ništa radikalno

²² EU Monitor, Enlargement: how do countries join the EU?

<https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vlnzng3cfbz9?ctx=vh7dowqrwlg>

²³ Novak S., Uvodno o sankcijama Europske Unije, 2012.

kako bi opravdala diplomatske sankcije, države članice EU-a zaključile su da su pretjerale. Odbor "mudraca" koji je imenovalo Vijeće Europe poslan je da procijeni situaciju i da državama članicama EU-a da pokriće za graciozno povlačenje. U rujnu 2000. „mudraci“ su preporučili da se sankcije ukinu, a države članice EU-a sa zahvalnošću su prekinule program za koji je većina zaključila da ga uopće nisu trebale započeti.

3.4.1.2. Izlazak Velike Britanije iz Europske unije – BREXIT

Brexit simbolizira ključni trenutak u britanskoj i europskoj povijesti. Označava vrhunac složenog i često spornog odnosa između Ujedinjenog Kraljevstva i EU-a, kojeg karakteriziraju rasprave o suverenitetu, ekonomskim politikama i ravnoteži koristi i obveza članstva. Odluka o izlasku iz EU-a donesena je na javnom referendumu 23. lipnja 2016., poznatom kao „glasovanje za Brexit“. Ishod je otkrio podijeljenu naciju, s 52% glasova za izlazak i 48% za ostanak.

Dana 29. ožujka 2017. Ujedinjeno Kraljevstvo je obavijestilo Europsko vijeće o svojoj namjeri da napusti EU, čime je službeno pokrenut članak 50. Ugovora o Europskoj uniji, a dana 30. siječnja 2020. EU je ratificirala Sporazum o povlačenju. Sporazum o povlačenju stupio je na snagu dan kasnije te je Ujedinjeno Kraljevstvo napustilo Europsku uniju i postalo je treća zemlja. Time je započelo prijelazno razdoblje koje je trajalo do 31. prosinca 2020. godine.

Dana 24. prosinca 2020. godine Ujedinjeno Kraljevstvo i EU sklopili su privremeni sporazum o slobodnoj trgovini kojim se osigurava slobodna trgovina robom bez carina ili kvota. Međutim, ključni detalji budućeg odnosa ostaju neizvjesni, poput trgovine uslugama, koje čine 80% gospodarstva U.K. Time je spriječen Brexit bez dogovora, koji bi bio znatno štetan za gospodarstvo Ujedinjenog Kraljevstva. Parlament Ujedinjenog Kraljevstva odobrio je privremeni sporazum 1. siječnja 2021. Europski parlament odobrio ga je 28. travnja 2021. Dok je sporazum, poznat kao Sporazum o trgovini i suradnji (TCA), dopuštao carine i kvote slobodne trgovine robom, trgovina U.K.-EU i dalje se suočava s carinskim provjerama.

3.4.2. Prednosti i nedostaci za Veliku Britaniju nakon izlaska iz EU

Brexit je izraz koji se koristi za opisivanje povlačenja Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije. Nakon godina pregovora, Ujedinjeno Kraljevstvo je službeno napustilo EU 31. siječnja 2020. Odluka o izlasku iz EU ima mnoge prednosti i nedostatke.

Jedna od glavnih prednosti Brexita je to što je Ujedinjeno Kraljevstvo ponovno steklo svoj suverenitet. To znači da UK može slobodno donositi svoje zakone i propise bez uplitanja EU-a. Ujedinjeno Kraljevstvo, također, može kontrolirati svoje granice i useljeničku politiku. UK sada može pregovarati o svojim trgovinskim sporazumima sa zemljama izvan EU-a. UK je peto najveće gospodarstvo svijeta, a to bi moglo pomoći u jačanju trgovinskih odnosa sa zemljama kao što su SAD, Indija i Kina. Također, može se usredotočiti na razvoj trgovinskih odnosa s tržištima u razvoju.

UK više ne mora doprinosti proračunu EU-a. To znači da Ujedinjeno Kraljevstvo ima više novca za javne usluge poput zdravstva, obrazovanja i infrastrukture. Brexit je Ujedinjenom Kraljevstvu omogućio veću kontrolu nad vlastitim politikama i propisima. Ujedinjeno

Kraljevstvo sada može odrediti vlastitu politiku zaštite okoliša, poljoprivrednu politiku i energetska politiku. To može pomoći Ujedinjenom Kraljevstvu da riješi svoje posebne potrebe i prioritete. Brexit može pomoći u povećanju demokratske odgovornosti jer odluke o zakonima i propisima donose izabrani dužnosnici UK-a, a ne birokrati EU-a.

Jedan od značajnih nedostataka Brexita je utjecaj na gospodarstvo Ujedinjenog Kraljevstva. Ujedinjeno Kraljevstvo uvelike ovisi o trgovini s EU-om, a Brexit bi mogao dovesti do trgovinskih prepreka i poremećaja. Mnoga su poduzeća već preselila svoje poslovanje u druge zemlje EU-a, a to bi moglo dovesti do gubitka radnih mjesta u Ujedinjenom Kraljevstvu. UK je globalno financijsko središte, a Brexit bi mogao dovesti do gubitka pristupa UK-a financijskim tržištima EU-a. To bi moglo imati značajan utjecaj na industriju financijskih usluga, koja zapošljava velik broj ljudi u Velikoj Britaniji.

Brexit je stvorio mnogo neizvjesnosti za tvrtke i pojedince u Ujedinjenom Kraljevstvu. Mnoga poduzeća nisu sigurna kako će Brexit utjecati na njih, a to je dovelo do nedostatka ulaganja i gospodarskog rasta. Uz navedeno, Ujedinjeno Kraljevstvo više nema pristup financiranju iz EU-a, koje je bilo značajan izvor ulaganja u istraživanje i razvoj, obrazovanje i infrastrukturne projekte.

Brexit bi mogao dovesti do regulatornih razlika između UK-a i EU-a, što bi moglo stvoriti trgovinske prepreke i smanjiti gospodarsku suradnju. Također, Brexit bi mogao stvoriti neizvjesnost za građane UK-a koji žive u EU-u jer bi mogli izgubiti svoja prava na život i rad u zemljama EU-a. Mogao bi dovesti i do povećane birokracije za tvrtke i pojedince koji trguju s EU-om jer će se morati pridržavati novih propisa i procedura.²⁴

4. Hrvatski put prema EU

4.1. Kriteriji za članstvo

Ulazak nove članice u Europsku uniju odvija se u četiri faze. Prva faza, zemlja mora podnijeti zahtjev za članstvo. Hrvatska je podnijela zahtjev za članstvo 21. veljače 2003. godine. Druga faza, institucije i prakse zemlje kandidatkinje provjeravaju se na tehničkoj i političkoj osnovi kako bi se vidjelo ispunjavaju li standarde EU-a. U listopadu 2005. EU je pristala započeti reviziju hrvatskog zahtjeva za članstvo. Treća faza, Vijeće ministara se mora složiti s prijemom podnositelja zahtjeva. Nijednoj zemlji još nije odbijen ulazak u ovoj fazi. I na kraju u četvrtoj fazi, zemlja kandidat mora odobriti pristupanje Europskoj uniji.²⁵

Prije primanja Republike Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije Republika Hrvatska, kao i druge države potencijalne članice Europske unije, trebala je zadovoljiti određene kriterije propisane od strane Europske unije. U političkom smislu, to se odnosi na stabilnost institucija koje djeluju demokratski, sukladno vladavini prava te osiguravanje politike koja poštuje ljudska prava i prava manjina. Također, to se odnosi na prihvaćanje političkih ciljeva Europske unije. Gospodarski kriterij odnosi se na postojanje djelotvornog tržišnog gospodarstva i na sposobnost

²⁴ UOLIB. Advantages and Disadvantages of Brexit, 2023., <https://uollb.com/blog/law/advantages-and-disadvantages-of-brexit>

²⁵ Dostupno na: Rose, Richard. Croatian Opinion and the EU's Copenhagen Criteria, 2005., <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Europe/bpcroatia.pdf> (12.5.2024.)

tržišnih čimbenika da se nose s konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonitostima unutar Europske unije. Republika Hrvatska je, također, trebala usvojiti cjelokupnu pravnu stečevinu Europske unije. Potrebna je bila i prilagodba odgovarajućih administrativnih struktura s ciljem osiguravanja uvjeta za postupnu i skladnu integraciju (kao što su jačanje administrativne sposobnosti, stvaranje učinkovitog sustava državne uprave s ciljem osiguravanja učinkovitog procesa usvajanja i provedbe pravne stečevine Europske unije).²⁶

4.1.2. Pregovori o pristupanju

Međunarodno priznanje Republike Hrvatske 15. siječnja 1992. godine označilo je početak razvoja odnosa između Hrvatske i Europske unije. Intenziviranje tih odnosa krajem 1999., a posebice početkom 2000. godine dovelo je do potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) 29. listopada 2001. Hrvatska je bila druga zemlja koja je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) s EU i taj je sporazum predstavljao prvi formalni ugovorni korak u institucionaliziranju odnosa Hrvatske s EU. Sporazum je stupio na snagu 1. veljače 2005. godine.

Nakon što je Hrvatska podnijela zahtjev za članstvo u Europskoj uniji 21. veljače 2003. u Ateni, Vijeće Europske unije zatražilo je od Komisije da pripremi mišljenje o hrvatskoj kandidaturi. Na temelju pozitivnog mišljenja Europske komisije, Europsko vijeće dodijelilo je Hrvatskoj status zemlje kandidatkinje za članstvo.

U prosincu 2004. Europsko vijeće odredilo je 17. ožujka 2005. kao datum početka pregovora, pod uvjetom da se postigne puna suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY). U nedostatku potvrde pune suradnje, datum početka pregovora se odgađa. Međutim, usvojen je Pregovarački okvir kako bi pregovori mogli započeti kada se postigne puna suradnja s ICTY-em. Nakon pozitivnog izvješća tadašnje glavne tužiteljice MKSJ-a, Vijeće je zaključilo da su ispunjeni uvjeti za početak pregovora te su pregovori službeno pokrenuti 3. listopada 2005. godine.

Nakon uspješnih pregovora države članice Europske unije 30. lipnja 2011. odlučile su zatvoriti pristupne pregovore s Hrvatskom, što je omogućilo potpisivanje Ugovora o pristupanju 9. prosinca 2011. Na referendumu održanom 22. siječnja 2012. 66,27% hrvatskih birača podržalo je pristupanje Hrvatske u Europsku uniju. Sa 136 glasova "za" Hrvatski sabor jednoglasno je 9. ožujka ratificirao Ugovor o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji. Nakon postupka ratifikacije u svim državama članicama Europske unije i Hrvatskoj, 1. srpnja 2013. Hrvatska postaje članica Europske unije.²⁷

²⁶ Dostupno na: Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, Hrvatska na putu u Europsku uniju, 2015., <https://mvep.gov.hr/UserDocsImages/files/file/publikacije/Hrvatska-na-putu-u-EU-7-izd-final.pdf> (12.5.2024.)

²⁷ Dostupno na: Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, Negotiation Process, <https://mvep.gov.hr/services-for-citizens/access-to-information/croatia-and-the-european-union-245129/negotiation-process/245134> (12.5.2024)

4.1.3. Kronologija pregovora

Kronologija važnih datuma u procesu pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji uključuje:²⁸

- 1. srpnja 2013. - Ugovor o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji stupa na snagu
- 9. ožujka 2012. - Hrvatski sabor ratificirao je Ugovor o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji
- 22. siječnja 2012. - Referendum o ulasku Hrvatske u Europsku uniju
- 9. prosinca 2011. - Hrvatska je potpisala Ugovor o pristupanju Europskoj uniji
- 1. prosinca 2011. - Europski parlament dao je suglasnost za članstvo Hrvatske u Europskoj uniji
- 30. lipnja 2011. - EU je zatvorila pristupne pregovore s Hrvatskom
- 12. veljače 2008. - Vijeće Europske unije usvojilo je novo Pristupno partnerstvo
- 18. listopada 2006. - Završen "screening" zakona
- 20. listopada 2005. - Započela je faza "screeninga" pristupnih pregovora
- 3. listopada 2005. - Pokrenuti pristupni pregovori
- 1. veljače 2005. - Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju stupio na snagu
- 19. siječnja 2005. - Osnovan Nacionalni odbor kao posebno radno tijelo za praćenje pregovora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji.
- 15. listopada 2004. U Hrvatskom saboru osnovan Saborski odbor za stabilizaciju i pridruživanje (Zajednički parlamentarni odbor Hrvatska – EU)
- lipanj 2004. - Europsko vijeće potvrdilo je Hrvatsku kao državu kandidatkinju
- travanj 2004. - Europska komisija izdala je pozitivno mišljenje o zahtjevu Hrvatske za članstvo u EU
- 21. veljače 2003. - Hrvatska je podnijela zahtjev za članstvo u EU
- 29. listopada 2001. - Potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
- studeni 2000. - Zagrebačkim summitom pokrenut je Proces stabilizacije i pridruživanja za pet zemalja Jugoistočne Europe (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Albanija i Socijalistička Republika Jugoslavija)
- lipanj 2000. - Hrvatski sabor osnovao je Odbor za europske integracije

²⁸ Dostupno na: Croatian Parliament, Chronology of important dates in the EU accession process, <https://www.sabor.hr/en/european-affairs/croatias-path-eu/chronology/chronology-important-dates-eu-accession-process> (12.5.2024)

4.1.4. Prvo i drugo izvješće o napretku

Prvo izvješće o napretku Republike Hrvatske vezano je za ispunjavanje uvjeta za pristupanje Europskoj uniji. Europska komisija objavila je u studenom 2005. godine. Izvješće govori kako Republika Hrvatska nema većih poteškoća na području ispunjavanja političkih kriterija. Navedeno je da je hrvatsko gospodarstvo učinkovito te da uz daljnje reforme može konkurirati europskim gospodarstvima. Uočeni su pozitivni pomaci i u kontekstu sudstva, nacionalnih manjina i regionalne suradnje. Na području korupcije postignut je napredak, ali još uvijek nezadovoljavajući. Republika Hrvatska je, prema mišljenju Europske komisije, napredovala u sljedećim područjima: Javne nabave, Sloboda kretanja robe, Vanjska, sigurnosna i obrambena politika te Obrazovanje i kultura. Komisija je procijenila da Republika Hrvatska treba dodatne napore uložiti na sljedećim područjima: Pravo trgovačkih društava, Sloboda kretanja kapitala, Informacijsko društvo i mediji, Promet, Ribarstvo, Energetika, Carinska unija, Zaštita zdravlja i potrošača, Financijska kontrola, Sloboda kretanja roba, Sloboda kretanja radnika, Javna nabava, Pravo poslovnog nastrana, Financijske usluge, Sloboda pružanja usluga, Poljoprivreda i ruralni razvoj, Politika tržišnog natjecanja, Porezi, Sigurnost hrane, Socijalna politika i zapošljavanje, Pravosuđe i temeljna prava, Regionalna politika, Pravda, sloboda i sigurnost, Zaštita okoliša te situacija vezana uz uhićenje generala Ante Gotovine.

U studenom 2006. godine Europska komisija je objavila drugo izvješće o hrvatskom napretku vezanom uz pristupanje Europskoj uniji. Navela je da je hrvatsko napredovanje sporo. Najveće poteškoće utvrđene su na području povratka izbjeglica i na području nacionalnih manjina. Europska komisija je navela da Hrvatska ima uspješno gospodarstvo, nisku inflaciju i stabilni tečaj. Ključne su se kritike odnosile na područje suzbijanja korupcije, trgovački deficit, strukturne reforme i vanjski dug. Ukopno se navodi da Hrvatska napreduje u približavanju Europskoj uniji te da treba ubrzati taj napredak, a što se ponajviše odnosi na sljedeća područja: Slobodno kretanje kapitala, Poljoprivreda, Politika tržišnog natjecanja, Pravda, sloboda i sigurnost, Okoliš i Pravosuđe.

4.1.5. Treće i četvrto izvješće o napretku

U studenom 2007. godine doneseno je treće izvješće od strane Europske komisije vezano uz napredak Republike Hrvatske u pretpristupnim pregovorima. Izvješće navodi kako pregovori s Hrvatskom idu u dobrom smjeru te da se približavaju finalnoj verziji. I dalje je Europska komisija od Hrvatske tražila da poboljša položaj manjina i osigura kvalitetniji povratak izbjeglica. Zamjerao joj se i vanjski deficit te je Europska komisija navela da bi on morao imati utjecaj na makroekonomsku stabilnost. Europska komisija dala je pozitivnu ocjenu hrvatskom gospodarstvu te je navedeno da se ono treba dodatno reformirati kako bi bilo konkurentno na europskom tržištu. Područje korupcije i javne uprave i dalje je, prema mišljenju Europske unije, bilo problematično.

Europska komisija je u studenom 2008. godine objavila četvrto izvješće o napretku Hrvatske u udovoljavanju uvjetima za pristupanje Europskoj uniji. Komisija je navela kako je Hrvatska napredovala na području reforme državne uprave. Pravne je temelje ocijenila negativno. Smatrala je kako Hrvatska sporo napreduje u reformama pravosuđa i na području smanjenja korupcije. Međunarodne regulative vezane uz ljudska prava, prema mišljenju Komisije, se

poštiju, no pravosudni sustav ocijenjen je kao sport. Negativno je ocijenjen i antidiskriminacijski zakon. Na području ostvarivanja prava nacionalnih manjina identificiran je značajan napredak. Međutim, zamjerka je bila što su nacionalne manjine i dalje bile slabo uključene u državni aparat. Suradnja s Međunarodnim sudom u Haagu još uvijek nije bila zadovoljavajuća. Pozitivna ocjena dana je i hrvatskom gospodarstvu i njegovoj tržišnoj orijentiranosti.

4.1.6. Peto izvješće o napretku

Europska komisija je u listopadu 2009. godine objavila peto izvješće o hrvatskom napretku. Navedeno je kako je implementacija Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju neujednačena. Plan se na nekim područjima nije učinkovito razvijao. U tome su ključna Tržišno natjecanje, Pravosuđe i temeljna ljudska prava te Prometna politika. Pojedine reforme, prema mišljenju Europske komisije, bile su spore (na području državne uprave i na području pravosuđa). Ključan problem uočen je i na području korupcije kao i u kontekstu realizacije instrumenata za njezino suzbijanje. Problem je uočen i na području kažnjavanja raznih zločinaca kao i na području diskriminacije manjina.

4.1.7. Mišljenje građana nakon pristupanja EU

U potpunosti pozitivnu sliku o Europskoj uniji ima 39% hrvatskih građana, neutralnu sliku ima 42% i potpuno negativnu sliku ima 18% hrvatskih građana. Slobodno kretanje ljudi, robe i usluga, prema mišljenju 73% hrvatskih građana, najvažnije je postignuće ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Slijede ga mir među državama članicama te gospodarska moć Europske unije. Za 55% hrvatskih građana Europska unija predstavlja slobodu putovanja, rada i studiranja, za 29% hrvatskih građana predstavlja gospodarski boljitak dok za 28% predstavlja kulturnu raznolikost. Najveća poteškoća s kojom se Hrvatska susreće je nezaposlenost, prema mišljenju 43% Hrvata. Slijedi gospodarsko stanje u državi, prema mišljenju 28% Hrvata i inflacija, prema mišljenju 27% Hrvata.

4.1.8. Prednosti i nedostaci za Hrvatsku

Prednost ulaska u Europsku uniju za Republiku Hrvatsku je što Hrvatska ima jednaku ravnopravnost u Europskoj uniji te Hrvatska može koristiti unutarnje tržište i utjecaj Europske unije u međunarodnim odnosima. Budući da je unutarnje tržište poprilično jako, loša je strana što neka poduzeća u takvim okolnostima ne mogu opstati. Utjecaj Europske unije na međunarodne odnose Republike Hrvatske mogu se iskoristiti na način da se bolje pozicionira u međunarodnim odnosima. Pozitivno je i to što Hrvatska sudjeluje u razvojnim tehnološkim i znanstvenim projektima, ima pristup sredstvima iz fondova Europske unije namijenjenima za pomoć slabije razvijenim zemljama članicama. Hrvatska ima zaštitu Europske unije. Isto tako Hrvatska treba poštivati zakone koje je uskladila s pravnom politikom Europske unije. Iako su ti zakoni stroži, oni se mogu pozitivno odraziti na smanjenje korupcije u Republici Hrvatskoj.

U primjeru djelatnosti koja se bavi turizmom, koja je za Hrvatsku jedna od dinamičnijih djelatnosti i koja donosi najviše novca u državni proračun. S ulaskom Hrvatske u EU Hrvatska je dobila veću konkurenciju u pogledu turista, te članstvo donosi strože standarde, a i tako veće troškove poslovanja turističkog sektora. Mnogi turisti diljem svijeta žele posjetiti razvijenu i sređenu državu u kojoj je turizam na razini cijele godine. A Hrvatskoj je već duži niz godina i cilj imati cjelogodišnji turizam a ne samo u ljetnim mjesecima. Ulazak Hrvatske u EU utječe pozitivno na imidž Hrvatske, te i mogući posjet turista veće kupovne moći.

Nadalje mnogi smatraju da ulaskom države u Europsku uniju dolazi do gubitka suvereniteta. Međutim, događa se upravo suprotno, te je identitet Hrvatske samo ojačao. Europska unija promiče raznolikost nacionalnih identiteta država članica. A to može dokazati i slogan Europske unije koji je „Ujedinjeni u različitosti“. Hrvatski državljani imaju identitet građana Europske unije, te mogu uživati u benefitima koje dobivaju kao državljani EU-a.

Osim svega navedenoga studenti dobivaju prednosti u pogledu svoga obrazovanja. Omogućuje im se sudjelovanje u raznim programima za mlade kao što su TEMPUS, Leonardo da Vinci, Erasmus, Comenius i dr. Te, nakon obrazovanja i zapošljavanje u nekoj od država članica, te mogućnost većeg standarda. Međutim, odljev mozgova možemo gledati i kao negativan čimbenik ulaska Hrvatske u EU. Uz brojne mogućnosti za studente, hrvatski građani imaju i mogućnost putovanja u određene zemlje bez viza ili putovnica.

Svaki građanin u nekoj zemlji je ujedno i potrošač. Može se reći da su potrošači zapravo i najveći dobitnici od ulaska države u EU, a država ujedno i dobitnik i gubitnik. Potrošači dobivaju bolju zaštitu svojih prava, te jaču kontrolu kvalitete proizvoda. Dobivaju i veći pristup informacijama o robama i uslugama na tržištu. Može se reći da je najvažnija kvaliteta i sigurnost hrane u svim državama članicama EU-a. Što se tiče države, država gubi prihode od carine, ali dobiva mogućnost povlačenja sredstava iz fondova EU-a.

Uz sve navedeno članstvo u Uniji donosi pomake u zaštiti okoliša, radi podizanja standarda, ali i uvođenja suvremene infrastrukture u sustavima gospodarenja otpadom i vodom te zaštiti okoliša. To znači očuvanje prirodnih ljepota Hrvatske, bolje gospodarenje vodom, zaštita zraka i bioraznolikost. S druge strane kako bi do svega toga došlo dolazi do visokih troškova izgradnje javne infrastrukture i drugih investicija. Kako bi došlo do pravovaljane provedbe navedenih standarda Hrvatska je od 2013. u narednih deset godina uložila 10 milijardi eura. Iako je veliki dio troškova bio pokriven iz strukturnih i Kohezijskih fondova EU, dio investicija financirao se uz pomoć kredita, vlastitih sredstava i izravnih inozemnih ulaganja.²⁹

Loše strane ulaska Hrvatske u Europsku uniju su povećan stupanj privatizacije državnih poduzeća i poduzeća čiji su vlasnici stranci, veće iskorištavanje izlaza na Jadransko more, ostvaruje se veća mogućnost uvoza što može imati negativan utjecaj na poslovanje hrvatskih poduzeća, odljev mozgova i dr.³⁰

Još jedan od nedostataka ulaska Hrvatske u EU je i priljev stranaca – radnika u Hrvatsku. Postoji strah da će se povećati multikulturalna dimenzija društva, ali i poteškoće oko integracija u hrvatsko društvo.

²⁹ Prednosti i izazovi članstva, Institut za međunarodne odnose - IMO, Zagreb, 2012. https://www.irmo.hr/wp-content/uploads/2013/11/hrvatska_i_eu_prednosti_izazovi_.pdf, 13.5.2024.

³⁰ OS grofa Jadraskovića, Prednosti i nedostaci ulaska, http://www.os-grofa-jdraskovica-zg.skole.hr/old/eu2005/rh_pn.php?rh=1&rhs=4

Kako je već navedeno ulazak države u članicu zahtijeva dodatno osposobljavanje i ulaganje u tehnologiju, a to samo po sebi znači i dodatne financijske troškove. Pojedini hrvatski poduzetnici bili su suočeni sa jakom europskom konkurencijom što im je donijelo i privremene gubitke u poslovanju, sve dok nisu postignuli razinu nužnu za profitabilno djelovanje na tržištu.

5. Zaključak

Može se reći da je Europska unija danas san brojnih vladara iz prošlosti. Želja za ujedinjenjem vladala je mnogo stoljeća u Europi. Europa nikada nije bila ujedinjena već je uvijek bila podijeljena ratovima koji su se u njoj zbivali. Na kraju, Europska unija je i nastala nakon izrazito teških i tužnih godina u kojima su Europljani patili i teško živjeli. Iako teško razdoblje u to vrijeme, povijest je najbolja učiteljica, te i „zahvaljujući“ Drugom svjetskom ratu Europa je „ujedinjena“. Cijeli put nastanka Europske unije je dugačak i težak, ali na kraju i uspješan. Europska unija je živi organizam u kojemu svatko, bez obzira na nacionalnost, vjeru ili spol ima pravo na svoje mišljenje i ima ih pravo izraziti. To je sloboda kretanja, ljudi i kapitala koja teži u svakoj državi Europske unije. Slogan Europe je „Ujedinjeni u različitosti“, iako se u nekim trenucima osjete podjele, nesuglasice se brzo prevagnu.

Ulaskom Grčke, Španjolske i Portugala pokazalo se po prvi puta kako i relativno siromašne zemlje mogu ući u Uniju (tadašnju Zajednicu) ako prihvate propise, zakone i troškove. Nadalje ulazak 12 zemalja u EU 2004. označava spajanje Istočne i Zapadne Europe, te se ovim proširenjem dokazalo kako je EU najmoćnija ekonomska zajednica.

Ulazak Hrvatske u EU Hrvatska može gledati kao jedan od svojih uspjeha. Pristupanjem u EU nameću se određene norme ponašanja državi, građana i gospodarskim subjektima, ali istodobno se ostavlja dovoljno prostora za davanje zaslužne prepoznatljivosti državi u svijetu. Mnoge države se boje gubitka svojeg suvereniteta ulaskom u EU, tako je npr. Velika Britanija uvijek strahovala. Sve dok nije izašla voljom svojih građana. Međutim, dolazi do pitanja što je suverenitet i tko ga posjeduje. Suverenitet se obično definira kao pravo posjedovanja i provođenja vlasti. Dakle, država ima suverenitet nad svojim teritorijem – npr. ima moć odlučivanja što će se dogoditi na tom teritoriju, odnosno moć donošenja zakona koji će uređivati živote ljudi koji žive na tom teritoriju. U demokratskim sustavima se obično odnosi na izvršnu, zakonodavnu i sudbenu vlast. Međutim takva tradicionalna trodioba vlasti teško je primjenjiva na institucije vlasti u EU-u budući da je među njima izrazito teško razgraničiti posebne institucije na osnovi toga kojem tipu vlasti pripadaju ovlasti koje su im dane ugovorima na kojima se temelji čitava Europska unija.

LITERATURA

Knjige

1. Vukadinović R., Čehulić V. L., „Politika europskih integracija“ Naklada Ljevak, 2005.
2. Radivoj S., „Evropska unija – nastanak, institucije, pravo, NATO“, Stylos, 2002.
3. McCormick J., „Razumjeti Europsku uniju“, Naklada MATE d.o.o., 2010.
4. Mintas H. Lj. „Europska unija“, Naklada MATE d.o.o, 2010.
5. Starešina V., EU u 100 koraka, Naklada Ljevak, 2013.
6. Barbić B., Sloboda kretanja usluga u EU, Visoko učilište Effectus, 2016.
7. Lang G. I., Sloboda kretanja ljudi u EU – Kontekst Sporazuma o pridruživanju, Školska knjiga, 2007.
8. Stiglitz E., J., Kako zajednička valuta prijeti budućnosti Europe, Profil, 2017.
9. Rifkin J., Europski san – Kako europska vizija budućnosti polako zasjenjuje američki san, Školska knjiga, 2006.
10. Omajec J., Vijeće Europe i Europska unija – institucionalni i pravni okvir, Novi informator, 2008.
11. Honneth A., Priznanje - Europska povijest jedne ideje, MIZANTROP, 2020.
12. Lasić M., Europska unija – nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi, Sarajevo Publishing, 2009.

Članci

1. Jelovčić A., Horvat M., Munta M., Vidačak I., Čelap K., Dumančić L., „Priručnik- Učimo o EU“, 2018.
2. Novak S., „Uvodno o sankcijama Europske unije“, 2012.
3. Butković H., Bogdan M., Čvrljak S., Drlje M., Jurlin K., Kuliš D., Neuman-Stanivuković S., Ondelj I., Puljiz J., Samardžija V., Skakelja N., Stančić M., Šabić Šelo S., Tišma S., Hrvatska i Europska unija, „Prednosti i izazovi članstva, Institut za međunarodne odnose“ - IMO, Zagreb, 2012.

Ostali izvori:

1. https://european-union.europa.eu/index_hr
2. <https://mvep.gov.hr/ugovori-dokumenti-i-obraci/ugovori/22969>
3. <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/ekonomski-i-socijalni-odbor/158>
4. <https://www.ecb.europa.eu/ecb/decisions/html/cvlagarde.hr.html>
5. https://www.ids-ddi.com/site_media/media/filer_public/18/2b/182bf985-e019-4527-a091-a9456c8a57b9/eu_mitovi.pdf